

Міністерство освіти і науки України
Чернігівський національний технологічний університет

Кафедра соціальної роботи

ФІЛОСОФІЯ

Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи
для підготовки студентів за освітньо-професійними програмами
«Соціально-правовий захист» та
«Соціальна робота в системі громадського здоров'я»
освітнього ступеня *«бакалавр»*
за спеціальністю *231 «Соціальна робота»*

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
соціальної роботи
Протокол № 12 від 13.05.2019 р.

ФІЛОСОФІЯ. Методичні вказівки до семінарських занять та самостійної роботи для підготовки студентів за освітньо-професійними програмами «Соціально-правовий захист» та «Соціальна робота в системі громадського здоров'я» освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 231 «Соціальна робота». – Чернігів: ЧНТУ, 2019. – 73 с.

Укладач: Шакун Наталія Валеріївна, доцент кафедри соціальної роботи ЧНТУ, кандидат філософських наук, доцент.

Відповідальний за випуск: Коленіченко Тетяна Іванівна, завідувач кафедри соціальної роботи ЧНТУ, кандидат педагогічних наук, доцент.

Рецензент: Киселиця Світлана Володимирівна, доцент кафедри філософії і суспільних наук, кандидат філософських наук, доцент.

ЗМІСТ

1	ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
2	МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
3	ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ	6
4	КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ	6
5	ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ	7
6	ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
7	СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	15
8	ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	16
9	ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	16
10	МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	31
11	ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	32
12	ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ	36
13	ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ	44
14	ПЕРЕЛІК ТЕМ ДЛЯ ІНДЗ	45
15	ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ	53
16	МЕТОДИ НАВЧАННЯ	55
17	МЕТОДИ КОНТРОЛЮ	56
18	ФОРМИ КОНТРОЛЮ	57
19	РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ	58
20	ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS	59
21	СЛОВНИК ФІЛОСОФСЬКИХ ТЕРМІНІВ	60
22	РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	67
23	ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	70

1 Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна ф.н.	заочна ф.н.
Кількість кредитів – 4	Галузь знань: <i>23 Соціальна робота</i>	обов'язкова	
Модулів 3	Спеціальність (професійне спрямування): <i>231 Соціальна робота</i>		
Змістових модулів 3		Рік підготовки:	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – творча робота		2-й	2-й
Загальна кількість годин – 120		Семестр	
		3-й	3-й
Тижневих годин: <i>аудиторних</i> (денна) – 1,9, (заочна) – 0,75; <i>самостійної роботи</i> (денна) – 2,75, (заочна) – 6,75.	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>бакалавр</i>	Лекції	
		16 год.	6 год.
		Практичні, семінарські	
		14 год.	6 год.
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
90 год.	108 год.		
Індивідуальні завдання:			
Вид контролю: екзамен			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:
(денна) – 1:3, (заочна) – 1:9.

Передумовами для вивчення дисципліни «Філософія» стали такі раніше вивчені дисципліни, як: «Історія України», «Історія української культури», «Етика».

В результаті означених раніше вивчених дисциплін студенти здобули такі *результати навчання, як:*

- володіння знаннями про динаміку історичного процесу;
- володіння знаннями про досягнення українського народу в матеріальній і духовній сферах;
- володіння знаннями про моделі і підходи до прийняття етичних рішень в професійній сфері;

а також здатність:

- розглядати суспільні явища в розвитку та в конкретно-історичних умовах певного часу;
- застосовувати засоби та технології інтеркультурної взаємодії;
- робити висновки, аргументувати свої думки;
- розв'язувати етичні проблеми, що можуть виникнути під час виконання професійних обов'язків.

2 Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Філософія» полягає у формуванні високої світоглядно-методологічної культури, стійкої життєвої позиції та національної свідомості здобувачів вищої освіти.

Основні завдання вивчення дисципліни «Філософія»:

- 1) ознайомити студентів з основними філософськими ідеями та концепціями видатних представників світової та української філософії, які розкривають поліфонізм та плюралізм філософського мислення;
- 2) надати систему філософських знань про світ, людину, свідомість, суспільство, культуру, цивілізацію;
- 3) зорієнтувати студентів щодо філософської термінології та актуальних проблем сучасної філософії;
- 4) ознайомити студентів із засобами філософського аналізу проблем людського життя та розвитку науки;
- 5) підвищити культурно-освітній рівень студентів шляхом усвідомлення ними значення духовних пошуків у свідомому регулюванні людьми власної життєдіяльності;
- 6) створити умови для формування у студентів світоглядно-методологічної культури та навичок критичного мислення;
- 7) сформувати у студентів гуманістичні ціннісні ідеали та настанови, самосвідомість, що базується на єдності національного і загальнолюдського.

3 Очікувані результати навчання

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- об'єкт, предмет і методи філософії;
- понятійно-категоріальний апарат філософії;
- основні етапи розвитку філософського знання та їх провідну проблематику;
- видатних представників світової і вітчизняної філософії;
- сутність та зміст актуальних проблем сучасної філософії;

вміти:

- співставляти та аналізувати проблеми сучасного життя із використанням філософських понять та категорій;
- вправно володіти філософським знанням як методологічним інструментарієм вирішення проблем життєдіяльності;
- творчо мислити і вирішувати питання, що виникають у процесі професійної діяльності;
- застосовувати набуті знання, особливо категоріальний апарат, в межах галузевих знань та майбутньої професійної діяльності.

4 Критерії оцінювання результатів навчання

I рівень оцінювання (оцінка - задовільно). Відповідь студента при відтворенні навчального матеріалу елементарна, зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Студент відтворює основний навчальний матеріал, здатний виконувати завдання за зразком, володіє елементарними вміннями навчальної діяльності.

II рівень - достатній (оцінка - добре). Студент знає істотні ознаки понять, явищ, закономірностей, зв'язків між ними, а також самостійно застосовує знання в стандартних ситуаціях, володіє розумовими операціями, вміє робити висновки, виправляти допущені помилки. Відповідь повна, правильна, логічна, обґрунтована.

III рівень - високий (оцінка - відмінно). Студент здатний самостійно здійснювати основні види навчальної діяльності. Знання студента є глибокими, міцними, узагальненими; студент вміє застосовувати знання творчо, його навчальна діяльність позначена вмінням самостійно оцінювати різноманітні життєві ситуації, явища, факти, виявляти і відстоювати особисту позицію.

5 Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з дисципліни «Філософія» є:

- командні проекти;
- тестові завдання;
- есе;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- виступи на наукових заходах;
- іспит.

6 Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Генеза та становлення філософської думки у контексті цивілізаційних процесів

Тема 1. Предметне поле і функціональне призначення філософії

Філософія як любов до мудрості. Критерії мудрості. Особливості філософського підходу до світу. Духовні та соціальні чинники ставлення філософського світогляду.

Культурно-історичні умови виникнення філософії. Граничність філософських категорій. Поняття світогляду, його складові та типологія. Співвідношення світогляду і філософії. Основні світоглядні орієнтації людини в світі. Філософія і релігія. Філософія і наука. Характерні риси філософського мислення.

Проблема визначення предмету філософії. Структура і функції філософського знання. Особливості сучасного розуміння філософії. Філософія та людська особистість. Роль філософії в сучасному житті суспільства. Гуманістична орієнтація філософії. Роль філософського знання у методологічній та світоглядній підготовці фахівців-професіоналів.

Тема 2. Основні історико-філософські парадигми

Філософія Стародавнього Сходу і Заходу. Найважливіші особливості світогляду народів Сходу та Заходу.

Особливості світогляду народів Сходу. Філософська думка давньої Індії. Філософська думка давнього Китаю. Світ, людина та їх тлумачення у провідних філософських школах Індії і Китаю.

Парадигма античної філософії. Своєрідність античного світогляду. Передумови розвитку та основні етапи античної філософії. Ранньогрецька

натурфілософія та онтологізм античної класики (досократики). Філософсько-антропологічні вчення античної класики і доби еллінізму. Вчення про ідеї, теорія пізнання та концепція ідеальної держави Платона. Метафізика Аристотеля: категоріальний аналіз світу. Пізньоантична філософія: школи, ідеї, представники. Філософська традиція Стародавнього Риму.

Філософська думка Середньовіччя та Ренесансу. Радикальні зміни в європейському світогляді при переході від античності до середньовіччя. Місце філософії у духовному житті середньовіччя. Філософсько-теологічне вчення Аврелія Августина. Патристика і схоластика. Філософська система Томи Аквінського. Реалізм і номіналізм. Християнський раціоналізм та пізньосередньовічна містика.

Соціокультурні передумови формування філософської думки епохи Відродження. Людина і світ в епохи Ренесансу. Провідні напрямки: гуманістичний антропологізм, неоплатнізм, натурфілософія. Філософські ідеї пізнього Відродження.

Класична західноєвропейська філософія. Філософське обґрунтування нової картини світу. Проблема методу наукового пізнання: емпіризм та раціоналізм. Поняття субстанції XVII – XVIII століть. Проблеми буття, людини і суспільства у філософії Просвітництва. Французький матеріалізм XVIII століття.

Німецька класична філософія. Німецьке просвітництво. Трансцендентальна філософія І.Канта. Система та метод філософії Гегеля. Філософські погляди Л. Фюєрбаха і К.Маркса. Місце німецької класичної філософії в історії філософської думки.

Тема 3. Сучасна філософія: синтез культурних парадигм

Західноєвропейське суспільство першої половини XIX ст. і криза парадигми класичної філософії. Формування глобальної філософської парадигми та її основних течій і напрямків. Проблема раціонального та ірраціонального у філософії XX століття.

Екзистенціально-антропологічна філософія та її основні напрямки: «філософія життя», феноменологія, екзистенціалізм, психоаналіз. Філософські проблеми психоаналізу (З. Фрейд). Психоаналіз і неофрейдизм (К. Юнг, А. Адлер, Е. Фром та ін.). Проблемність і скорботність людського життя (С.Керкегор, А.Шопенгауер, В.Дільтей). Воля, свобода і «надлюдин» (Ф.Ніцше). «Сутінки Європи» (О.Шпенглер). Свобода і відповідальність. Проблема людської одиничності і світоустрій (М.Гайдеггер, Ж.-П.Сартр та ін.). Проблема сенсу людського буття. Смысл

і абсурд. Смысл історії (К.Ясперс, М.Бердяєв та ін.). Творчість і деструктивність в історії (Е.Фромм).

Позитивістська філософія та її основні етапи. «Перший позитивізм» (О.Конт, Г.Спенсер), «другий позитивізм» Е.Маха і Р.Авенаріуса. Неопозитивізм (Б.Рассел, Л.Вітгенштейн, Р.Карнап). Постпозитивізм (К.Поппер, І.Лакатос, Т.Кун). Структуралізм (К. Леві-Стросс, М. Фуко, Ж. Лакан та ін.), герменевтика (Х.-Г. Гадамер, П. Рікьор, К. Апель). Вплив постпозитивізму на розвиток сучасної науки. Філософія глобальних проблем (А. Печчеї, А. Кінг, Л. Браун, Д. Форрестер та ін.). Філософія техніки (Х. Шельскі, Ф. Рапп, Г. Рополь та ін.).

Гене́за релігійної філософії ХХІ століття, її основні напрями, принципи, риси Неотомізм та його філософські передумови (Е.Жільсон, Ж.Марітен). Модернізація ставлення католицизму до суспільних проблем на рубежі ХХ-ХХІ ст.

Марксизм-ленінізм як завершення філософії доби Модерну. Матеріалістична діалектика та матеріалістичне розуміння історії філософії марксизму. Концепція практики та проблема відчуження людини у філософії К. Маркса та Ф. Енгельса. Формування філософських поглядів В.І. Леніна та їх вплив на філософську думку радянських часів.

Ситуація Постмодерну у філософії. Конфлікт культур і проблема «кінця історії». Деконструктивізм. Ризома.

Тема 4. Українська філософська думка в контексті світової філософії

Загальні особливості української філософії. Клімат, природа і населення давньої України. Світоглядно-філософська думка в Боспорському царстві та грецьких колоніях Причорномор'я. Біон Борисфеніт, Сфер, Анахарсій Скіфський та інші мислителі українського Причорномор'я.

Міфологічно-філософська думка народів Київської Русі дохристиянського періоду. Світ, суспільство, людина у «Велесовій книзі». Філософські джерела Київської Русі. Філософія «книжництва».

Ідеї та представники українського гуманізму та Просвітництва. Філософська думка в Острозькому колегіумі та Києво-Могилянській академії. Філософські ідеї Г.Сковороди; основні складові його філософського вчення.

Особливості розвитку української культури та філософії у ХІХ - ХХІ ст. «Філософія серця» П.Юркевича. Філософія поступу І.Франка. Громадівська філософія» М.Драгоманова. Культурно-філософський

підйом 20-х років ХХ ст. («розстріляне відродження»). Історіософія В.Липинського. «Вольовий націоналізм» Д.Донцова. Філософія українських «шестидесятників» («друге відродження»). Розробка філософських проблем в умовах розбудови української державності. Місце і роль філософії у відродженні духовної культури українського народу

Змістовий модуль 2. Онтологія, гносеологія, методологія

Тема 5. Філософські проблеми онтології

Соціально-практичний та світоглядний характер проблеми буття. Концепція буття в історії філософії. Досократики (V-IV ст. до н. е.). Співвідношення буття і космосу. Буття як незмінне, нерухоме (Парменід) і буття як мінливе (Геракліт). Аристотель про різні форми буття. Субстанційний підхід до буття. Р.Декарт і Г.Лейбніц про буття. Проблема буття у німецькій філософії (І.Кант, Г.Гегель, К.Маркс, М.Гайдеггер, Гартман). Багаторівневий характер буття.

Основні форми буття (буття тіл, процесів, буття людини, буття духовного, буття соціального, віртуальне буття).

Проблема субстанції. Дуалізм і монізм. Історико-філософська генеза уявлень про матерію. Методологічне та світоглядне значення цього поняття для пізнання природи, суспільства, практичної діяльності.

Основні рівні організації матерії. Рух як спосіб існування матерії, форми руху та їх співвідношення. Просторово-часові характеристики матеріального і ідеального світу. Субстанційна і реляційна концепції простору та часу, їх світоглядна і методологічна основи. Культурно-історичний та соціально-практичний зміст простору та часу як атрибутів соціальної форми руху.

Тема 6. Свідомість як філософська проблема

Поняття свідомості, її структури. Проблема онтологічного статусу свідомості; вихідні ознаки і рівні свідомості, її зв'язок із соціально-культурними процесами та особливостями людської діяльності.

Концепції походження свідомості та їх евристична роль. Свідомість як субстанція. Свідомість як функція мозку і відображення дійсності. Феноменологічна концепція свідомості. Сутність діалектико-матеріалістичної концепції свідомості: трудова діяльність, суспільні відносини.

Сутність психоаналітичної концепції З. Фрейда: несвідоме («воно»), надсвідоме («над-Я») та свідоме («я»). Т. де Шарден про походження свідомості.

Духовний вимір людського буття. Поняття нової філософської онтології. Онтологічні виміри духу. Знаково-символічна форма буття духу. Поняття «душі» та її роль в осмисленні внутрішнього світу людини. Сутність духовного. Сучасна наука про походження свідомості.

Свідомість як продукт суспільного розвитку. Праця, мова, спілкування як необхідні умови виникнення та розвитку свідомості. Свідомість – вища форма творчого відображення світу у різних формах психічної й предметної діяльності. Структура свідомості. Свідомість як сукупність знань, пізнавальних образів, емоцій, волі, психіки. Свідомість і самосвідомість. Структура самосвідомості, її роль у розвитку людини. Місце інтуїції у структурі свідомості. Пізнавальна, емоційна, мотиваційно-вольова сфери свідомості. Рівні психічного життя людини: несвідоме, підсвідоме, свідоме.

Суспільна свідомість: поняття, форми, сучасні тенденції її трансформації. Буденно-практична й науково-теоретична свідомість. Форми свідомості: філософська, політична й економічна, правосвідомість, моральна, естетична, релігійна, наукова свідомість Суспільна ідеологія та суспільна психологія.

Тема 7. Пізнання як процес духовно-практичного освоєння світу

Співвідношення теорії пізнання, гносеології і епістемології. Предмет гносеології і епістемології та їх методи.

Пізнання як активно-діяльне ставлення людини до світу. Проблема пізнання в історії філософії. Класична і некласична теорії пізнання. Скептицизм і агностицизм. Проблема предмету пізнання: реалізм і пізнавальний ідеалізм. Наївний реалізм. Критичний реалізм. Суб'єктивний ідеалізм. Декарт, Берклі, Юм. Загроза соліпсизму. Феноменалізм. Об'єктивний ідеалізм. Марбурська школа: Г.Коген, П.Наторп, Е.Кассіпер.

Структура пізнавального процесу. Пізнання як відображення, відношення, комунікація і діяльність. Структурні складові пізнавальної діяльності (об'єкт, суб'єкт, мета, засоби, результати). Суб'єкт і об'єкт пізнання, їх неподільність. Засоби пізнання. Види пізнавальної діяльності, їх класифікація за метою, об'єктами, суб'єктами, методами.

Тлумачення істини в сучасній філософії, зв'язок різних версій істини із методологічною парадигмою, типами світовідношень, соціокультурним

середовищем, методами пізнання. Суперечливість істини і суспільна ірраціональність. Критерії істини.

Проблема практики в історії філософії. Структура практики, її різновиди. Праця, спілкування, практична діяльність. Можливості і межі практики як критерію істини. Творчість як конструктивний принцип пізнання.. Практика як відтворення і практика як творчість.

Тема 8. Методологічні проблеми наукового пізнання

Проблема методу у філософії. Метод як сукупність визначених правил, прийомів, способів, норм пізнання і діяльності. Класифікація методів: за масштабами, за роллю і місцем в процесі наукового пізнання тощо. Багаторівнева концепція методологічного знання: філософські (метафізичний, діалектичний, аналітичний, феноменологічний, герменевтичний та ін.), загальнонаукові (системний, структурно-функціональний та ін.), міждисциплінарні та методи спеціальних наук.

Місце філософських методів серед спеціальних (міжгалузевих, галузевих наукових методів) і загальнонаукових методів. Етапи розвитку філософської методології. Філософія науки. А. Уайтхед і Б. Расел. Р. Карнап і А. Тарський. Г. Башляр, І. Лакатош, С. Тулмін, К. Поппер. Київська школа філософії науки: П. Копнін, М. Попович, С. Кримський. Роль парадигм в науці. Ньютоно-картезіанська парадигма. Парадигма некласичної науки. Т. Кун. Формування постнекласичної парадигми. П. Фейерабенд.

Філософська методологія як система принципів і способів організації теоретичної та практичної діяльності. Сутність філософської методології як науки, системи світоглядних настанов і методологічного підґрунтя наук.

Евристичні можливості і межі філософських методів. Поняття діалектики та її альтернатив: еkleктики, догматизму, софістики, релятивізму. Метафізика. Синергетика. Феноменологія. Натурфілософія і діалектика природи. Взаємодоповнюваність філософсько-методологічних доктрин. \

Діалектика як система принципів, законів і категорій. Зміст основних законів і категорій діалектики. Сучасні концепції діалектики. “Негативна” діалектика (Т. Адорно, Г. Маркузе). Нелінійність, альтернативність розвитку.

Методи наукового пізнання: емпіричні (спостереження, вимірювання, описування, експеримент та ін.) та теоретичні (історичний, і логічний, абстрактний і конкретний, абстрагування, моделювання тощо). Форми наукового пізнання: факт, ідея, проблема, гіпотеза, концепція, теорія. Види теоретичних досліджень.

Змістовий модуль 3. Суспільство і особистість у вимірах філософського аналізу

Тема 9. Людина і суспільство у вимірах філософії

Людина як предмет філософського аналізу. Особливості філософського осмислення проблем людини. Визначення людини як філософсько-світоглядна проблема. Основні підходи до визначення сутності людини в сучасній філософії. Проблема людини у філософії Стародавньої Греції та Стародавнього Риму. Християнська концепція людини у філософії Середньовіччя. Проблема людини у філософії Відродження та Нового часу. Німецька класична філософія про людину. Антропологічні проблеми у вітчизняній філософській думці (Г.Сковорода, М.Гоголь, П.Юркевич). Критика П.Юркевичем антропологічного матеріалізму. Філософсько-антропологічні ідеї Лесі Українки, П.Куліша, І.Франка. Сучасна філософська антропологія людини (М.Шеллер, Г.Плеснер, А.Гелен та ін.).

Проблема походження людини. Суперечності природничо-антропологічних інтерпретацій людини. Філософський зміст понять «особистість», «індивід», «індивідуальність», їх співвідношення з поняттям «людина». Поняття особи й особистості. Людина (людський рід) як світова субстанція. Природно-біологічна необхідність людського буття.

Суспільне становлення людини як особистості. Особа і соціокультурне середовище. Буття людини як особистості. Тематика гендеру у сучасній філософії. Філософія статі в епоху постмодерну. Проблема життя і смерті в духовному досвіді людства. Самоцінність людського життя. Сенс людського життя.

Соціальне у бутті людини. Буття соціального, його якісна відмінність від буття природного. Специфіка соціального пізнання. Інтерпретації суспільства в сучасній філософії. Основні концепції виникнення та розвитку суспільства: теологічна, патріархальна, натуралістична, технократична, соціопсихологічна. Теорія соціальної (М. Вебер, Т. Парсонс) та предметної (К. Маркс) дій тощо. Розвиток суспільства як природно-історичний процес зміни суспільно-економічних формацій (К. Маркс), соціальних систем (Т. Парсонс), стадій «економічного зростання» (У. Ростоу), еволюції типів культури (М. Вебер, П. Сорокін), локально-цивілізаційних циклів (А. Тойнбі). Проблема основи суспільства і чинників його перетворень.

Суспільство як самоорганізована система. Функціонування суспільства як природно-історичний процесу. Географічне середовище та його роль у житті суспільства. «Географічний детермінізм», «геополітика». Біосфера. Вчення Т. де Шардена і В. Вернадського про ноосферу. Критерії прогресивного розвитку суспільства. Структура суспільства та її філософсько-соціальні інтерпретації. Критерії класифікації спільностей і суспільств. Формаційна, технологічна та цивілізаційна класифікація суспільств та їхні методологічні можливості. Підстави визначення інформаційного, посткомуністичного і постіндустріального суспільств. Проблема «будівництва суспільства» і сучасна соціальна утопія.

Тема 10. Філософський аналіз культури і цивілізації

Поняття культури, філософські аспекти його змісту. Уявлення про культуру в історії філософської думки. Методи філософського осмислення культури: рефлексія, герменевтика, компаративістика, структуралізм і лінгвістичний аналіз.

Цінності як фундамент культури. Еволюція змісту цінностей. Сучасні підходи до філософського осмислення цінностей: натуралістичний психологізм (Дж.Дьюї), аксіологічний трансценденталізм (В.Віндельбанд, Г.Ріккерт), персоналістичний онтологізм (М.Шелер), соціологічна концепція (М.Вебер). Основні компоненти цінностей та їх класифікація.

Поняття цивілізації та основні підходи до його тлумачення. Теорії цивілізації А.Тойнбі, М.Данилевського, П.Сорокіна, С.Гантінгтона. Ідея кризи цивілізації О.Шпенглера, Х.Ортеги-і-Гассета. Загальнокультурна криза сучасної цивілізації та її основні тенденції.

Загроза глобалізму. Поняття глобальних проблем, їх класифікація та можливі шляхи вирішення. Глобальні проблеми сучасності і майбутнє людства. Поняття соціального передбачення і прогнозування майбутнього. Основні науково-теоретичні характеристики соціального прогнозу.

Тема 11. Філософські засади соціальної роботи

Основні засади конституювання соціальної роботи. Залежність соціальної від часу та соціокультурного контексту. Філософія як одна із засад функціонування соціальної роботи та підстава об'єднання людей певної культури.

Філософія як світоглядна основа соціальної роботи. Знання, принципи, цінності, переконання та ідеали як основа світоглядної позиції людини.

Філософія – підґрунтя світоглядної позиції соціального працівника. Філософські парадигми світовідношення та соціальної роботи.

Філософія як методологія теорії і практики соціальної роботи. Поняття теорії та методології практики соціальної роботи. Загальнотеоретичні положення та принципи, що впливають на теорію і практику соціальної роботи. Предмет, проблематика та функції філософії соціальної роботи.

Духовно-моральні засади соціальної роботи. Гуманність як онтологічна форма людського буття.

Антропологічний контекст соціальної роботи. Гуманізм як духовно-моральний вимір соціальної роботи. Ціннісні орієнтири та принципи соціальної роботи. Соціальна робота як гуманістична життєва практика.

7 Структура навчальної дисципліни «Філософія»

Назви змістових модулів і тем		Кількість годин для денної/заочної форми навчання										
		Всього		У тому числі								
				Лек.		Прак.		Лаб.		Сам.роб.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Генеза та становлення філософської думки у контексті цивілізаційних процесів												
1	Предметне поле і функціональне призначення філософії	10	11	2	2	2					6	9
2	Основні історико-філософські парадигми	10	11	2		2	2				6	9
3	Сучасна філософія: синтез культурних парадигм	10	9	2		2					6	9
4	Українська філософська думка в контексті світової філософії	10	9	2		2					6	9
	Разом за змістовим модулем 1	40	40	8	2	8	2				28	36
Модуль 2												
Змістовий модуль 2. Онтологія, гносеологія, методологія												
5	Філософські проблеми онтології	12	12	2	2	2	2				8	8

6	Свідомість як філософська проблема	8	10						8	10
7	Пізнання як процес духовно-практичного освоєння світу	12	9	2		2			8	9
8	Методологічні проблеми наукового пізнання	8	9						8	9
	Разом за змістовим модулем 2	40	40	4	2	4	2		32	38
Модуль 3										
Змістовий модуль 3. Суспільство і особистість у вимірах філос. аналізу										
9	Людина і суспільство у вимірах філософії	14	14	2	2		2		10	10
10	Філософський аналіз культури і цивілізації	13	12	2					10	12
11	Основи практичної філософії	13	14			2			10	12
	Разом за змістовим модулем 3	40	40	4	2	2	2		30	34
	Всього годин	120	120	16	6	14	6		90	108

8 Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (денна/заочна)	
1	Предметне поле і функціональне призначення філософії	2	
2	Основні історико-філософські парадигми	2	2
3	Сучасна філософія: синтез культурних парадигм	2	
4	Українська філософська думка в контексті світової філософії	2	
5	Філософські проблеми онтології	2	2
6	Свідомість як філософська проблема	2	
7	Пізнання як процес духовно-практичного освоєння світу		2
8	Методологічні проблеми наукового пізнання	2	
	Разом	14	6

9 Плани семінарських занять

ЗМ 1. Покликання філософії та її культурно-історичні парадигми

Семінар № 1. Предмет, проблематика та функції філософії

План

1. Філософія як любов до мудрості. Зміст мудрості та його залежність від культурно-історичних і національних умов.
2. Історичні витoki філософування. Світогляд та його історичні типи.
3. Предмет, проблемне поле та функції філософії.
4. Роль філософії в культурі та поступі суспільства.

Ключові поняття: *ідеалізм, матеріалізм, метафізика, методологія, міфологія, мудрість, натурфілософія, релігія, рефлексія, світовідношення, світовідчуття, світогляд, світорозуміння, філософія, функція.*

Проблемно-пошукові питання:

1. Що вивчає філософія?
2. Чи можна ототожнювати світогляд і філософію?
3. Як можна оцінити історичне і культурне значення міфологічного та релігійного світогляду?
4. Як змінювались уявлення про мудрість?
5. У чому полягає сутність мудрості?
6. Які методи використовуються в філософії і в чому їх специфічна характерність?
7. Яка структура і функції філософії?
8. В чому полягає суспільна значущість філософії?

Теми для обговорення та творчих робіт:

1. Мудрість як форма інтелектуальної зрілості.
2. Людина – головна проблема філософії.
3. Світогляд: поняття, структура, види.
4. Філософія і наука.
5. Філософія як методологія.
6. Роль особистості в філософії.
7. Роль філософії в становленні особистості.

Література

основна

1. Бичко І.В., Бичко А.К., Табачковський В. та ін. Історія філософії К., 2001.

2. Вступ до філософії: Навч. посіб. / П.С.Щерба, О.А.Заглада. – К., МАУП. – 2002.
3. Пазиніч С. М. Філософія : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Харків, 2017. -380 с.
4. Петрушенко В.Л. Філософія : Навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти I-IV рівнів акредитації. – К.: Каравела, 2001.
5. Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія : Навч.посіб. для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001 .
6. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення) : навч. посіб. / за ред. Л.В.Губерського. – К.: Знання, 2009.
7. Шевченко В.І. Дружба з мудрістю або ключові проблеми української філософії (Теоретико-методологічний коментар до курсу філософії у ВНЗ). Вступ. – К., 2007.

додаткова

1. Библер В.С. Что есть философия// Вопросы философии – 1995 - № 1.
2. Історія філософії на Україні. Вступ. – К., Наукова думка. – 1987.
3. Мамардашвили М.К. Как я понимаю философию. – 2-е изд., измен. и доп. / Сост. и общ. ред. Ю.П. Сенокосова. – М., 1992.
4. Ортега-и-Гассет Х. Что такое философия? – М., «Наука». – 1991.
5. Сантаяна Дж. Прогресс в философии // Вопросы философии. 1992. № 4.
6. Філософський енциклопедичний словник. – К., “Абрис”, 2002.
7. Философия и мировоззрение. М., 1990.
8. Шинкарук В.І. Категоріальна структура наукового світогляду // Шикарук В.І. Вибрані твори у 3-х т. – К, 2003. – Т.3. – Ч.1. – С.164-172.
9. Ясперс К. Философская вера // Смысл и назначение истории. М., 1991.

Семінар № 2. Основні історико-філософські парадигми

План

1. Філософія Стародавнього Сходу: світоустрій та людина
2. Антична філософія: космоцентризм
3. Філософія Середніх віків: теоцентризм
4. Філософія епохи Ренесансу (антропоцентризм)
5. Філософія Нового часу: наукоцентризм
6. Особливості німецької класичної філософії

Ключові поняття: абсолютна ідея, абсолютний розум, антиномії, апологетика, апріорі, атараксія, атом, буддизм, Дао, дедуція, деїзм,

діалектика, дуалізм, емпіризм, індукція, карма, конфуціанство, метафізика, монадологія, натурфілософія, нірвана, номіналізм, об'єктивний ідеалізм, пантеїзм, патристика, раціоналізм, реалізм, «річ у собі», суб'єктивний ідеалізм, субстанція, схоластика, трансцендентальне, універсалії.

Проблемно-пошукові питання:

1. Що вивчає історія філософії?
2. В чому своєрідність філософської думки давнього Сходу?
3. Назвіть основні школи давньоіндійської філософії та дайте їм характеристику.
4. В чому своєрідність філософської думки давньої Греції?
5. Які етапи виділяють в розвитку античної філософії?
6. Яка головна особливість християнської середньовічної філософії?
7. Розкрийте зміст понять “апологетика”, “патристика”, “схоластика”.
8. Які головні теологічні проблеми Середньовіччя?
9. Основні ідеї філософії Аврелія Августина.
10. В чому полягає гуманізм і драма Ренесансу?
11. В чому полягає проблема методу Ф.Бекона?
12. Чи існують вроджені ідеї? Локк чи Декарт – хто більше має рацію?
13. Визначте найважливіші ідеї філософії Просвітництва.
14. Яке місце німецької класичної філософії у історії філософської думки?
15. Назвіть основні принципи етики І.Канта. Розкрийте гуманістичний потенціал його категоричного імперативу.
16. Доведіть, що філософія Г.Гегеля має системний, узагальнюючий характер.
17. Чому вчення Л.Фюєрбаха Ф.Енгельс назвав кінцем німецької класичної філософії?
18. В чому своєрідність філософії класичної доби Модерну?
19. Назвіть її основні напрямки та представників класичної доби Модерну.

Теми для обговорення та творчих робіт:

1. Основні принципи періодизації філософії.
2. Платонівська «ідеальна держава» і сучасність.
3. Філософські школи Давньої Індії: астика та настика.
4. Морально-етичне вчення Конфуція.
5. Гуманізм Ренесансу і сьогодення.
6. Раціональний зміст гегелівської діалектики.

Література

основна

1. Андрущенко В. П. Вступ до філософії. Великі філософи [Електронний ресурс] : навчальний посібник / В.П. Андрущенко - Київ ; Харків : ТОВ «РИФ», 2005. - 512 с.
2. Бичко І.В., Бичко А.К., Табачковський В. та ін. Історія філософії К., 2001.
3. Історія філософії: Підручник / за ред. В.І.Ярошовця. – К., 2002.
4. Рассел Б. Історія західної філософії. – К.: "Основи", 1995.
5. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. Л.В.Губерського. – К.: Знання, 2009.
6. Чанышев А. Курс лекций по древней и средневековой философии. – М. – 1991.

додаткова

1. Августин Святий. Сповідь. – К.: Основи, 1996.
2. Аквінський Т. Коментарі до Арістотелевої «Політики». – К.: Основи. – 2003.
3. Антология древнеиндийской философии. – М. – 1974.
4. Антология мировой философии: в 4 т. – М., 1969 – 1972.
5. Аристотель. Метафізика // Соч.: – в 4-х т. – М., 1983.
6. Асмус В. Ф. Античная философия. – М., 1976.
7. Библия. Книги Священного писания Старого и Нового заветов. – М., 1968.
8. Боецій. Розрада від філософії. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2002.
9. Бэкон Ф. Новый Органон //Соч.: В 2т. – М., 1972.
10. Гегель Г. Энциклопедия философских наук. В 3 т. М., 1974-1977.
11. Гегель. Г. В.Ф. Феноменологія духу. – К., 2004.
12. Гоббс Т. Левіафан. – К., 2000.
13. Горфункель А. Х. Философия эпохи Возрождения. – М., 1980.
14. Гулыга А. В. Немецкая классическая философия. М., 1986.
15. Гусев В.І. Історія західноєвропейської філософії XV-XVII ст.. – К., 1994
16. Данте Алигьери. Божественная комедия. – М., 1992.
17. Декарт Р. Метафізичні розмисли. – К.: Юніверс, 2000.
18. Декарт Р. Міркування про метод. – К.: Тандем, 2001.
19. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. – М., - 1979.

20. Кант І. Критика чистого розуму. – К., 2000.
21. Кузанський Н. Об ученю незнання. – Соч. 2-х т. – М., 1979 – Т.1
22. Культура епохи Відродження і Реформації. – М., 1981.
23. Лейбніц Г.В. Монадологія // Соч. в 4 т. – М., 1982. – Т.1
24. Локк Д. Два трактати про врядування. К., 2001.
25. Лосев А. Ф. Історія античної філософії. – М., 1989.
26. Лосев А. Ф. Естетика Відродження. – М., 1978.
27. Лукрецій. О природі речей. – М., 1983.
28. Мак`явеллі Н. Державець. – К., 1998.
29. Монтень М. Опиту. – М., 1992.
30. Мор Т. Утопія. – М., 1978.
31. Платон. Діалоги. – К.: "Основи", 1995.
32. Рассел Б. Історія західної філософії. – К.: "Основи", 1995
33. Роттердамський Е. Похвала Глупоті... – К., 1993.
34. Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду. – К., 2001.
35. Сенека. Моральні листи до Луцілія. – К., 1996.
36. Соколов В. В. Європейська філософія XV-XVII століть. – М., 1984.
37. Спиноза Б. Етика // Избр. произв.: В 2 т. – М., 1957. – Т.2
38. Фейербах Л. Основні положення філософії майбутнього // Избр. филос. произв.: В 2 т. – М., 1995. – Т.1.

Семинар № 3. Сучасна філософська парадигма

План

1. Криза класичної філософії в середині XIX ст. і становлення нових філософських напрямків.
2. Екзистенційно-антропологічна філософія та її основні напрямки.
3. Науково-позитивістська філософія та її передумови.
4. Сучасна релігійна філософія (неотомізм).
5. Марксистсько-ленінська філософія як завершення філософії доби Модерну.
6. Ситуація Постмодерну у філософії.

Ключові поняття: аналітична філософія, антисциєнтизм, воля до влади, герменевтика, екзистенціалізм, емпіріокритицизм, дискурс, інтуїтивізм, ірраціоналізм, лібідо, лінгвістичний аналіз, логічний позитивізм, надлюдина, наррація, неопозитивізм, неотомізм, неомарксизм, персоналізм, підсвідоме, позитивізм, постмодернізм, прагматизм, психоаналіз, структуралізм, сублимація, сциєнтизм, трансценденція, феноменологія, феноменологічна редукація, філософія життя.

Проблемно-пошукові питання:

1. В чому принципова відмінність між сцієнтистською та антисцієнтистською світоглядними позиціями?
2. Чим обумовлена вагомість ірраціоналістичних течій у світовій філософії другої половини ХІХ- першої половини ХХ ст.?
3. Чому в ХХ ст. особливої актуальності набуває проблема існування людини?
4. Як вирішувалася проблема людини в екзистенціальній філософії?
5. Які течії сучасної філософії зводять свій предмет до проблем людини та її існування?
6. Які течії сучасної філософії зводять філософію до проблем наукового пізнання?
7. Назвіть основні ідеї та проблеми сучасної релігійної філософіїю
8. Визначте особливості філософії Постмодерну.

Теми для обговорення та творчих робіт:

1. Категорії «суспільного буття» і «суспільної свідомості» в філософії марксизму.
2. Предмет філософії і класифікація наук в філософській концепції Г.Спенсера.
3. Концепція «надлюдини» Ф. Ніцше.
4. Метод феноменологічної редукції в філософії Е. Гуссерля.
5. Проблема свободи в екзистенціалізмі.
6. Структуралістська критика традиційної філософії.
7. Мати чи бути? (за Е.Фромом).

Література

основна

1. Історія філософії: Підруч. для студ. вищ. навч. заклад./ За ред. В.І. Ярошовця.- К.: ПАРАПАН, 2002.
2. Лук'янець В.С., Соболь О.М. Філософський постмодернізм. – К., 1998.
3. Современная западная философия: Словарь. - М., 1998. - 544 с.
4. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. /за ред. Л.В.Губерського. – К.: Знання, 2009.
5. Ярошовець В.І. Історія філософії: від структуралізму до постмодернізму. Підручник. – К., 2004.
6. Зотов А.Ф., Мельвиль Ю.К. Западная философия XX в.: Уч. пособие. - М., 1998.
7. Зарубіжна філософія ХХ століття. – К., 1993.

додаткова

1. Бодрійяр Ж. Символічний обмін і смерть. - Львів: Кальварія, 2004.
2. Бодрійяр Ж. Симулякри і симуляція. –Київ: Основи”, 2004.
3. Вітгенштайн Л. Логіко-філософський трактат. – К., 1995.
4. Возняк Тарас. Цивілізація очікування. // Народознавчі зошити. Студії з інтегральної культурології. – Львів, 1996, № 1.
5. Гайдеггер М. Шлях до мови // Дорогою до мови. – Л., 2007.
6. Гейзінга Й. Homo ludens. – К, 1994.
7. Гуссерль Е. Криза європейської філософії // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. – К., 1996.
8. Делёз Ж. Логика смысла: Пер. с фр. – М.: Академия, 1995.
9. Джеймс В. Що таке прагматизм. – К., 2000.
10. Дільтей В. Виникнення герменевтики // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. – К., 1996.
11. Камю А. Бунтующий человек. М., 1990.
12. Кун Т. Структура научных революций. – М., 1975
13. Кьєркегор С. Страх и трепет. – М., 1993.
14. Леві-Строс К. Структурна антропологія. – К., 1997.
15. Ліотар Ж.-Ф. Постмодерністська ситуація // Після філософії: кінець чи трансформація? – К., 2000 – С.71-90.
16. Лук’янець В.С., Соболев О.М. Філософський постмодерн. – К., «Абрис», 1998.
17. Мід Г. Джордж. Дух, самість і суспільство. – К., 2000.
18. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. – К., 1993.
19. Поппер К. Логика и рост научного знания. – М., 1983.
20. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо. – К., 2001.
21. Сорос Дж. Утвердження демократії. – К., 1993.
22. Сумерки богов. М., 1989.
23. Тейяр де Шарден. Феномен человека. – М., 1987.
24. Тойнбі Дж. Дослідження історії. У 2-х т. – К., 1995.
25. Тофлер Э. Третья волна. – М. – 2000.
26. Ясперс Карл. Смысл и назначение истории. – М., 1991.

Семинар № 4. Українська філософська думка

План

1. Світоглядно-філософська думка в Україні докиєворуських часів та доби Київської Русі.
2. Ренесанс та Просвітництво в Україні XV-XVIII ст.
3. Філософські традиції Києво-Могилянської академії.

4. Філософські ідеї Г. Сковороди.
5. Осмислення проблем нації і державності у вітчизняній філософії. ХІХ ст. – поч. ХХІ ст.

Ключові поняття: антеїзм, антропоцентризм, братство, вольовий націоналізм, громада, деїзм, етноцентризм, книжне знання, кордоцентризм, макрокосм, мікрокосм, міф, мова, мудрість, національний дух, національна ідея, плюралізм, поступ, романтизм, самопізнання, синкретизм, «сродна праця», «хутірська філософія».

Проблемно-пошукові питання:

1. Чому в усіх узагальнюючих працях, присвячених історії української філософії, автори пишуть про історію філософії «в» Україні, а не «про» українську філософію? Чи можлива взагалі історія української філософії?
2. Чи можуть бути об'єктом вивчення української філософії твори мислителів, які за етнічною приналежністю не є українцями, або які писали свої твори не українською мовою, проживали за межами України?
3. Назвіть особливості зародження української філософії.
4. Охарактеризуйте філософію на теренах України в докиєворуські часи.
5. Назвіть основні риси філософських пошуків мислителів Київської Русі.
6. Сформулюйте принципи філософії українського Ренесансу.
7. Визначте основні етапи українського Ренесансу.
8. Яких форм набувала Реформація в Україні?
9. Охарактеризуйте діяльність братств та визначте їх роль у зародженні академічної філософії.
10. В чому полягала сутність антропоцентризму та етноцентризму як домінуючих принципів класичного періоду української філософії ?

Теми для обговорення та творчих робіт:

1. Міфологічна основа української філософії.
2. Особливості менталітету українців.
3. Джерела української філософської думки.
4. Людина як Мікрокосм.
5. Поступ як світоперетворення.
6. «Громадівська філософія» М. Драгоманова.
7. Історіософія В. Липинського.
8. «Вольовий націоналізм» Д. Донцова.

Література

основна

1. Бичко А.К., Бичко І.В., Табачковський В.Г. Історія філософії: Підручник. – К.: Либідь, 2001. – 408
2. Горський В. Історія української філософії. – К.: Наукова думка, 2000.
3. Історія філософії України. Підручник /Тарасенко М.Ф., Русин М.Ю. та ін./ - К., 1994.
4. Огородник І.В., Огородник В.В. Історія філософської думки України. – К., 2000.
5. Федів Ю. О. Історія української філософії: навчальний посібник / Ю.О. Федів; Наук. ред. Г.І. Волинка. - Київ: Україна, 2001. - 512 с.
6. Шевченко В.І. Дружба з мудрістю або ключові проблеми української філософії (Теоретико-методологічний коментар до курсу філософії у ВНЗ). – К., 2007.

додаткова

1. Аляєв Г.Є. Філософський універсум С. Франка. – К., 2002.
2. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. – М., 1988.
3. Грабовський П. Зібрання творів: – У 3-х т. – К., 1981.
4. Донцов Д. Дух нашої давнини. – Дрогобич, 1991.
5. Драгоманов М.П. Літературно-публіцистичні праці. – К., 1970.
6. Ідеї раннього Просвітництва в філософській думці України. – К., 1984.
7. Історія філософії на Україні. Вступ. – К., Наукова думка. – 1987.
8. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. – К., 1992.
9. Прокопович Теофан. Філософські твори.: У 3-х т.. – К., Наукова думка, 1978. – Т. 2.
10. Сакович К. Арістотелівські проблеми. – Трактат про душу. // Хроніка 2000. - № 37-38.
11. Сковорода Григорій. Дослідження, розвідки, матеріали. – К., 1992.
12. Сковорода Григорій. Повне збір. творів. – У 2-х т. – К., 1973.
13. Становление философской мысли в Киевской Руси. – К., 1984.
14. Філософія Відродження на Україні. – К., 1990.
15. Франко І.Я. Зібрання творів: – У 42-х т. – К., 1976–1981.
16. Хижняк З.І. Києво-Могилянська академія. – К., 1991.
17. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – Мюнхен, 1983.
18. Шевченко В.І. Концепція пізнання в українській філософії. - К.,1993.
19. Шевченко В.І. Філософська зоря Л.Барановича. – К.,2001.
20. Юркевич П.Д. Философские произведения. – М., 1990.

Семинар № 5. Світ як проблема філософії

План

1. Основні підходи до вирішення проблеми начала світу у філософії.
2. Поняття субстанції, матерії, буття. Монізм, дуалізм, плюралізм.
3. Простір і час як форми існування матерії. Основні властивості простору і часу.

Ключові поняття: буття, дуалізм, загальна теорія відносності, матерія, монізм, незнищуваність руху, об'єктивність існування, плюралізм, поле, простір, речовина, реляційна концепція, розвиток, рух, саморух, спеціальна теорія відносності, спосіб існування, субстанційна концепція, субстанція, час, форма.

Проблемно-пошукові питання:

1. Як співвідносяться поняття «буття», «субстанція», «світ»? Чим відрізняється буття світу і буття людини?
2. Як формуються уявлення про світ?
3. Що таке онтологія?
4. Які існують підходи до вирішення проблеми світового начала?
5. Розкрийте зміст вислову "онтологічний поворот у філософії ХХ ст."
6. Дайте визначення поняттю «матерія».
7. У чому полягає єдність перервності та неперервності простору і часу. Наведіть приклади.
8. Назвіть філософські та фізичні властивості простору і часу.

Теми для обговорення та творчих робіт:

1. Еволюція філософських вчень про субстанції світу.
2. Категорія буття: смисл і специфіка.
3. Проблематичність людського буття.
4. Сучасна наука про системну організацію світу.
5. Діалектика як теорія розвитку.
6. Синергетика як альтернатива діалектики.

Література

основна

1. Ахундов М.Д. Концепции пространства и времени: потоки, эволюция, перспективы. – М., 1982.

2. Ахундов М.Д. Пространство и время в физическом познании. – М., 1982
3. Доброхотов А.Л. Категория бытия в классической западноевропейской философии. – М., 1986.
4. Охріменко О.Г. Фундаментальні філософські проблеми. – К., 2002.
5. Причепій Є.М., Черній А.М., Гвоздецький В.Д., Чекаль Л.А. Філософія : Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001 .
6. Філософія: Навч. посібн. / Надольний І.Ф., Андрущенко В.П. та ін. – К., 2004.

додаткова

1. Гейзенберг В. Физика и философия. Часть и целое / Пер. с нем. – М., 1989.
2. Гейзенберг В. Шаги за горизонт. – М., 1987.
3. Диалектика в науках о природе и человеке: эволюция материи и ее структурные уровни. – М., 1988.
4. Кучевский В.Б. Анализ категории «материя». – М., 1983.
5. Лосский Н.О. Мир как органическое целое. Избранное. – М., 1991.
6. Лукач Д. К онтологии общественного бытия. Прологомены М., 1991.
7. Новиков И. Куда течет река времени ? – М., 1989.
8. Подольный Р.Г. Освоение времени. – М., 1989.
9. Потемкин В.К., Симанов А.Л. Пространство в структуре мира. – Новосибирск, 1990.
10. Сартр Ж.П. Буття і ніщо. Нарис феноменологічної онтології// Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. – К., 1996.

Семінар № 6. Сутність та структура пізнавального процесу

План

1. Проблема пізнання у філософії.
2. Структура пізнавального процесу.
3. Єдність чуттєвого і раціонального у пізнанні.
3. Істина та її критерії.

Ключові поняття: абсолютна істина, агностицизм, відносна істина, відчуття, гносеологія, дедуція, догматизм, емпіризм, індукція, інтуїція, істина, конвенціоналізм, конкретність істини, метод пізнання, методологія, об'єктивність істини, помилка, практика, раціоналізм, релятивізм, сенсуалізм, скептицизм, сприймання, уявлення, чуттєве пізнання

Проблемно-пошукові питання:

1. Що вивчає гносеологія?
2. Як у сучасній гносеології визначається суб'єкт і об'єкт пізнання?
3. Назвіть основні форми чуттєвого пізнання.
4. Дайте характеристику основним формам раціонального пізнання.
5. Які пізнавальні здібності людини Ви знаєте? Розкрийте їх зміст.
6. Як можуть співвідноситись пізнання і віра?
7. Розкрийте основні аспекти поняття «наука».
8. У чому полягають основні закономірності розвитку науки?
9. Розкрийте специфіку рівнів та структури наукового пізнання
10. Для чого в пізнавальній діяльності необхідне поняття істини?
11. Чому омана є постійним супутником істини в процесі пізнання?
12. Назвіть основні види істини.
13. В чому відмінність класичного і некласичного тлумачення істини?

Теми для обговорення та творчих робіт:

1. Межі і можливості пізнання.
2. Основні підходи до тлумачення пізнання в сучасній філософії.
3. Агностицизм як заперечення можливості пізнання світу.
4. Знання: поняття та різновиди.
5. Теорія верифікації (логічний позитивізм).

Література

основна

1. Охріменко О.Г. Фундаментальні філософські проблеми. – К., 2002.
2. Петрушенко В.Л. Філософія : Навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти I-IV рівнів акредитації. – К.: Каравела, 2001.
3. Алексеев П.В., Панин А.В. Теория познания и диалектика. – М., 1991.
4. Лекторский В.А. Субъект. Объект. Познание. – М., 1980.
5. Гносеология в системе философского мировоззрения. – М., 1983.
6. Сучасний науковий дискурс: Оновлення методологічної культури / В.С. Лук'янець та ін. – К., 2000.
7. Шевченко В.І. Концепція пізнання в українській філософії. Курс лекцій. – К., 1993.
8. Поппер К. Логика и рост научного знания. – М., 1983.
9. Современная философская герменевтика. – Минск, 1986.
10. Кун Т. Структура научных революций. – М., 1987.

додаткова

1. Айдинян Р.М. Система понятий и принципов гносеологии. – Л., 1991.
2. Алексеева И.Ю. Человеческое знание и его компьютерный образ. – М., 1993.
3. Брунер Дж. Психология познания. – М., 1977.
4. Булатов М.А. Логические категории и понятия. – К., 1981.
5. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. Научная мысль как планетарное явление. – М.: Наука, 1988.
6. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат. – М., 1958.
7. Жюль К.К. Методи наукового пізнання. – К., 2001.
8. Копнин П.В. Гносеологические и логические основы науки. – М., 1974.
9. Лакатос И. История науки и ее рациональная реконструкция// Структура и развитие науки. М. 1987.
10. Микешина Л.А., Опенков М.Б. Новые образы познания и реальности. – М., 1997.

Семинар № 7. Людина і суспільство у вимірах філософського аналізу

План

1. Поняття людини. Суперечності визначення людини у філософії.
2. Біологічне і соціальне в людині.
3. Суспільство як предмет філософського аналізу. Сучасні теорії суспільства.
4. Соціальна структура суспільства. Різновиди класифікацій соціальних спільнот.
5. Інформаційне суспільство: поняття, процес формування та проблеми.

Ключові поняття: активність, альтруїзм, відповідальність, гедонізм, громада, громадянське суспільство, ідеологія, історичний процес, діяльність, індивід, індивідуальність, інтерес, народність, нація, плем'я, особистість, потреба, сенс життя, свобода, соціальна роль, соціальна стратифікація, спільнота, ціннісна орієнтація.

Проблемно-пошукові питання:

1. Назвіть причини зростання інтересу до антропологічної проблематики.
2. Чим пояснюється складність вивчення людини?
3. Розкрийте зміст поняття «антропосоціогенез». Охарактеризуйте основні теорії антропосоціогенезу.

4. У чому сутність проблеми співвідношення біологічного та соціального в людині? Які варіанти вирішення цієї проблеми Ви знаєте?
5. Розкрийте зміст понять «індивід», «індивідуальність», «особистість».
6. Що є предметом соціальної філософії?
7. Що таке суспільство? У чому полягає специфіка буття суспільства?
8. Назвіть основні сфери суспільного життя та охарактеризуйте їх.
9. В чому полягає специфіка інформаційного суспільства?
10. Охарактеризуйте сучасні тенденції розвитку українського суспільства.

Теми для обговорення та творчих робіт:

1. Унікальність та універсальність феномену людини в світі.
2. Проблема людського початку.
3. Проблема сутності та існування людини.
4. Проблема смерті та безсмертя людини у філософії.
5. Історичні типи гуманізму.
6. Соціальна філософія в системі філософського знання і в системі соціальних наук.
7. Теорія соціальної стратифікації та соціальної мобільності П.Сорокіна.
8. Проблема співвідношення суспільства і держави.
9. Роль мас на сучасному етапі розвитку суспільства.
10. Громадянське суспільство та перспективи його становлення в Україні.

Література

основна

1. Табачковський В.Г., Булатов М.О., Хамітов Н.В. та ін. Філософія: світ людини. Курс лекцій: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. – К.: Либідь, 2003. – 432 с.
2. Петрушенко В.Л. Філософія: Навч. посіб. для студ. вищ. закл. освіти I-IV рівнів акредитації. – К.: Каравела, 2001.
3. Філософія: Курс лекцій. Навч. посібник для студ. вузів / Бичко І.В. та ін. – К., 1993.
4. Шевченко В.І. Дружба з мудрістю або ключові проблеми української філософії (Теоретико-методологічний коментар до курсу філософії у ВНЗ). – К., 2007. (Розділ 4. Людина та її світотворча функція)

додаткова

1. Андрущенко В., Губернський, Михальченко. Культура, ідеологія, особистість. Київ. 2002.
2. Андрущенко В.П. Організоване суспільство. – К., 2006.

3. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія: Курс лекцій. – К., 1996.
4. Бердяев Н.А. О назначении человека. – М., 1993.
5. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структура. / Пер. с фр., послесл. и примеч. Е.А Самарской. – М.: Республика; Культурная революция, 2006.
6. Больнов О.Ф. Філософська антропология та її методичні принципи / Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки. Хрестоматія: Навч. посібник / Упорядники В.В. Лях, В.С. Пазенок. – Київ: Ваклер, 1996.
7. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості. Дослідження категорії громадське суспільство. – Львів: «Літопис», 2000.
8. Камю А. Бунтующий человек. – М., 1990.
9. Маркс К. Економічно-філософські рукописи 1844 року / Маркс К., Енгельс Ф. З ранніх творів. – К.: ВПЛУ, 1973.
10. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т.1,2.– К.,1994.
11. Пріоритети розвитку громадянського суспільства України. / М. Лациба, О. Вінников, Л. Сідельнік, Д. – К., 2008.
12. Проблема человека в западной философии / Сост. П.С.Гуревич. – М., 1988.
13. Рикер П. Человек как предмет философии // Вопр. философии. – 1989. – № 2.
14. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М.,1992.
15. Табачковський В. Життєвий світ людини і пізнання: персоналістична інтерпретація / Філософська думка, 2006. – №2.
16. Тейяр де Шарден. Феномен человека. – М., 1990.
17. Тьоніс Ф. Спільнота та суспільство: основні поняття чистої соціології. – К.: Дух і Літера, 2005.
18. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.
19. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. – М., 1993.
20. Фромм Э. Бегство от свободы. – М., 1990.
21. Шелер М. Ресентимент в структуре моралей. – СПб., 1999.

10 Методичні рекомендації до самостійної роботи студентів

Самостійна робота студента (СРС) є невід'ємною складовою освітнього процесу у ЧНТУ, в процесі якої заплановані завдання виконуються студентом під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. СРС є основним засобом засвоєння ним навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять.

З метою засвоєння дисципліни «Філософія» використовуються такі організаційні форми СРС:

– робота студента, яка виконується самостійно у вільний від занять, зручний для нього час, як правило, поза аудиторією;

– індивідуальна робота студента – це аудиторна самостійна робота за індивідуальними завданнями під керівництвом викладача, під час виконання якої студент може отримати методичну допомогу у вигляді консультацій щодо виконання цієї роботи, при цьому консультації носять індивідуальний характер. Вона може включати вивчення окремих тем чи конкретних питань навчальної дисципліни.

Рівень СРС перевіряється як під час аудиторних занять (експрес-опитування на лекції, відповіді та письмові роботи на семінарських заняттях), так і під час підсумкового модульного контролю. Самостійна робота студента (СРС) є невід’ємною складовою освітнього процесу у ЧНТУ, в процесі якої заплановані завдання виконуються студентом під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. СРС є основним засобом засвоєння ним навчального матеріалу в час, вільний від обов’язкових навчальних занять.

До кожної з 8-ми тем курсу нижче наведені *завдання для самостійної роботи студентів*. Рівень опрацювання студентами зазначених питань перевіряється як під час аудиторних занять (експрес-опитування на лекції, відповіді та письмові роботи на семінарських заняттях), так і під час підсумкового модульного контролю.

11 Завдання для самостійної роботи студентів

№ з/п	Назва теми	Зміст завдання:	Кількість годин (денна/заочна)	
			б	9
1	Предметне поле і функціональне призначення філософії	<p>1.З’ясуйте зв’язок філософії з соціально-гуманітарними науками:</p> <ul style="list-style-type: none"> - філософія та історія; - філософія та соціологія; - філософія та соціальна робота. <p>2. Відобразіть схематично вплив та залежність філософії від різних галузей наукових знань яким навчаються студенти спеціальності соціальна робота.</p> <p>3. Проаналізуйте основні функції філософії та їх соціальну направленість.</p> <p>4. Відтворіть схематично структуру</p>	6	9

		<p>філософії.</p> <p>5.Поміркуйте над змістом основних філософських дисциплін та розділів філософського знання. Визначте їх особливості.</p> <p>6. Розкрийте зв'язок філософського знання з діяльністю соціального працівника.</p> <p>7.Охарактеризуйте місце і роль філософії у сучасному поступі українського суспільства.</p>		
2	Гене́за та становлення філософської думки в контексті цивілізаційних процесів	<p>1.Проаналізуйте культурно-історичні передумови виникнення філософії.</p> <p>2.Назвіть та охарактеризуйте основні підходи до періодизації історії філософії.</p> <p>3.Розкрийте специфіку Східної та Західної філософських парадигм.</p> <p>4.Визначте особливості Античної філософії.</p> <p>5.Охарактеризуйте основні етапи та проблеми Середньовічної філософії.</p> <p>6.Охарактеризуйте проблему людини у філософській традиції епохи Ренесансу.</p> <p>7.Поясніть відмінності між емпіризмом і раціоналізмом. Відповідь аргументуйте.</p> <p>8.Порівняйте філософські системи І.Канта, Г.Гегеля, Л.Феєрбаха, «молодого» К.Маркса.</p>	6	9
3	Сучасна філософія: синтез культурних парадигм	<p>1.Назвіть та розкрийте специфіку основних напрямів сучасної (некласичної) світової філософії. Які передумови сприяли їх виникненню та формуванню?</p> <p>2.Розкрийте сутність термінів «сциєнтизм» та «антисциєнтизм». Наведіть приклади сциєнтистських та антисциєнтистських філософських вчень.</p> <p>3. Поміркуйте, як в контексті основних напрямів сучасної філософії розглядається проблема «людина-світ».</p> <p>4. Визначте актуальність основних ідей сучасної (некласичної) філософії.</p>	6	9
4	Українська філософська думка в	<p>1.Зобразьте схематично періодизацію української філософської думки. Визначте специфіку кожного з періодів.</p>	6	9

	контексті світової філософії	<p>2.Визначте найяскравіші постаті вітчизняної філософської традиції і розкрийте їх внесок у філософську думку.</p> <p>3.На основі опрацювання рекомендованої літератури до теми 4 підготуйте есе обсягом 3-4 сторінки на одну з тем:</p> <p><i>Варіант № 1: «Національна ментальність українців»;</i></p> <p><i>Варіант № 2: «Українська національна ідея: історія та сучасність»</i></p> <p><i>Варіант № 3: «Основні принципи української філософії»;</i></p> <p><i>Варіант № 4: «Філософія української діаспори».</i></p> <p><i>Варіант №5: «Філософія Чернігівського філософсько-літературного кола».</i></p>		
5	Філософські проблеми онтології	<p>1.Охарактеризуйте філософський зміст проблеми буття.</p> <p>2.Поясніть зміни розуміння проблеми буття в історії філософії.</p> <p>3.Проаналізуйте буття людини як філософську проблему.</p> <p>4.Розкрийте сутність основних форм буття та наведіть приклади.</p> <p>5.Дайте філософське визначення категорії «матерія». Охарактеризуйте погляди зарубіжних та вітчизняних філософів на цю категорію.</p> <p>6.Визначте і охарактеризуйте способ, форми та рівні існування матерії.</p>	8	8
6	Свідомість як філософська проблема	<p>1.Проаналізуйте філософську сутність проблеми свідомості. Які існують основні способи філософського дослідження свідомості?</p> <p>2.Охарактеризуйте зв'язок свідомості і мови.</p> <p>3.Розкрийте сучасні підходи до дослідження свідомості.</p> <p>4.Визначте філософський зміст проблеми несвідомого. Поясніть природу несвідомого.</p> <p>5.Дайте характеристику індивідуальному та суспільному рівню свідомості. Які</p>	8	10

		форми суспільної свідомості Ви знаєте?		
7	Пізнання як процес духовно-практичного освоєння світу	1.Розкрийте значення понять «агностицизм», «скептицизм». 2.Охарактеризуйте основні підходи до тлумачення пізнання в сучасній філософії 3.Розкрийте сутність чуттєвого і раціонального пізнання. Розгляньте форми чуттєвого та раціонального пізнання 4.Поясніть проблему розуміння і його співвідношення з пізнанням в герменевтиці. 5.Порівняйте різноманітні розуміння істини в історії філософії. Охарактеризуйте класичне та некласичне тлумачення істини. 6. Розкрийте критерії істини.	8	9
8	Методологічні проблеми наукового пізнання	1.Визначте поняття методології наукового пізнання. 2. Охарактеризуйте поняття «наука», визначте основні періоди її розвитку. 3.Визначте рівні, форми і методи наукового пізнання. Наведіть приклади їх застосування у соціальній роботі. 4.Визначте особливості класичної, некласичної та посткласичної науки.	8	9
9	Людина і суспільство у вимірах філософії	1.Охарактеризуйте феномен людини як фундаментальну проблему філософії. 2.Проаналізуйте основні етапи становлення філософсько-антропологічної тематики. 3.Розкрийте специфіку предмета соціальної філософії, її основні підрозділи та функції. 4.Поясніть у чому полягала специфіка філософських уявлень про суспільство, дайте визначення поняття «суспільство». 5.Розкрийте співвідношення понять «людина», «індивід», «індивідуальність». 6.Охарактеризуйте сучасні тенденції розвитку українського суспільства. 7.Проаналізуйте характерні риси індустріального та постіндустріального суспільства. 8.З'ясуйте сутність проблеми	10	10

		тоталітаризму і демократії в сучасному світі. Визначте особливості осмислення цієї проблеми у сучасній соціальній філософії (К.Поппер, Ф.Хайек, Г.Арендт та ін.).		
10	Філософський аналіз культури і цивілізації	<p>1. Охарактеризуйте основні підходи до тлумачення культури. Зобразьте їх у вигляді таблиці.</p> <p>2. Розкрийте особливості тлумачення поняття «цивілізація». Визначте особливості тлумачення цивілізації на різних етапах історичної динаміки.</p> <p>3. Розкрийте значення поняття культурні (креативні) індустрії.</p> <p>4. Визначте поняття «загальнолюдські цінності»</p> <p>5. На основі опрацювання рекомендованої літератури до теми 10 підготуйте реферативну відповідь обсягом 4-5 сторінок на одне з наступних питань:</p> <p><i>Варіант № 1: «Теорія цивілізацій А.Тойнбі»;</i></p> <p><i>Варіант № 2: «П.Сорокін про культуру і цивілізацію»;</i></p> <p><i>Варіант № 3: «Теорія культурно-історичних типів М.Данилевського»;</i></p> <p><i>Варіант № 4: «Теорія зіткнення цивілізацій С.Гантінгтона»;</i></p> <p><i>Варіант № 5: «Загальнокультурна криза сучасної цивілізації та її основні тенденції»</i></p> <p><i>Варіант 6: «Роль креативних індустрій у поступі суспільства»</i></p>	10	12
11	Філософські засади соціальної роботи	<p>1. Визначте роль філософії у науці та суспільній практиці.</p> <p>2. Які засади соціальної роботи Ви знаєте?</p> <p>3. З'ясуйте роль філософії як однієї з головних засад функціонування соціальної роботи.</p> <p>4. Охарактеризуйте соціальні феномени з точок зору релігійно-міфологічного, науково-раціонального та філософського мислення.</p>	10	12

		5. Доведіть гуманістичний характер соціальної роботи. 6. Назвіть основні функції філософії соціальної роботи. 7. Розкрийте значення саморефлексії для соціального працівника.		
	Разом		90	108

12 Тестові завдання для самоперевірки

№ з/п	Назва теми	Завдання для самоперевірки
1	Предметне поле і функціональне призначення філософії	<p>1.1. Вкажіть етимологічний зміст терміну «філософія»:</p> <p>а) любов до знання б) любов до мудрості в) любов до істини</p> <p>1.2. Назвіть ім'я давньогрецького філософа, який вперше вжив термін «філософія»:</p> <p>а) Піфагор б) Демокріт в) Платон</p> <p>1.3. Мудрість, як знання причин і начал світобуття, і часткову мудрість – фахові навички та знання – розрізнув:</p> <p>а) А. Шопенгауер б) Аристотель в) Діоген Лаертський г) Платон</p> <p>1.4. Визначте, якому типу світогляду притаманні такі риси, як синкретичність, опора на обожнення звичаїв та постійне відтворення традиції:</p> <p>а) міфологічному б) релігійному в) філософському</p> <p>1.5. Предметом філософії є:</p> <p>а) абстрактне знання, відірване від реальності б) знання про природу та її розвиток в) відношення «людина-світ»</p> <p>1.6. Засади філософського розмаїття зумовлюються:</p> <p>а) різноманітністю первинних структур світосприйняття (архетипів) б) невизначеністю предмету філософії.</p>

2	<p>Гене́за та становлення філософської думки в контексті цивілізаційних процесів</p>	<p>2.1. Світовідношення «втечі від світу» домінувало у</p> <ul style="list-style-type: none"> а) давньогрецькій філософії б) давньокитайській філософії в) давньоіндійській філософії <p>2.2. До якої течії філософії Давньої Греції належить Демокріт:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) еkleктика б) ідеалізм в) атомізм г) софізм <p>2.3. Назвіть основоположника античної діалектики, автора слів: «...все рухається і ніщо не спокійне..., неможливо двічі зайти в одну і ту ж річку»</p> <ul style="list-style-type: none"> а) Фалес б) Геракліт в) Протагор <p>2.4. Християнський теолог і церковний діяч, головний представник західної патристики, систематизатор християнського світогляду, який розглядав проблеми пізнання, свободи людини, протиріч людської історії:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) Тома Аквінський б) Аврелій Августин в) Тертуліан <p>2.5. Філософська доктрина, яка стверджує, що всесвіт є ідентичним з Богом:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) деїзм б) пантеїзм в) соліпсизм <p>2.6. Назвіть ім'я філософа, який розробив індуктивний метод пізнання протиставивши його методу Аристотеля:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) Ф. Бекон б) Р. Декарт в) Д. Локк <p>2.7. Західноєвропейський філософ - основоположник раціоналізму, за яким наші знання складаються в основному або винятково з апостеріорного знання, ідей, які в нас уже є.</p> <ul style="list-style-type: none"> а) Ф.Бекон б) Р.Декарт в) Д.Юм <p>2.8. Філософ, який визначає моральність частиною людського світу і буття в цілому, автор наведеної думки: «Зоряне небо наді мною та моральний закон у мені, ...вони служать мені доказом того, що Бог є надімною, і Бог є у мені»).</p>
---	--	---

		<p>а) Р. Декарт б) Т. Аквінський в) І. Кант</p> <p>2.9. Назвіть мислителя, філософія якого суперечливо поєднала систему «абсолютного ідеалізму» та діалектичний підхід до пояснення багатьох явищ об'єктивної дійсності, пізнання і мислення.</p> <p>а) Л. Фюрбах б) Г. Гегель в) Ф. Шеллінг</p>
3	Сучасна філософія: синтез культурних парадигм	<p>3.1. На етапі неklasичного типу філософування ставиться під сумнів:</p> <p>а) правомірність ірраціональних способів досягнення світу б) правомірність будь-якої раціоналістичної системи</p> <p>3.2. Назвіть ім'я філософа, який створив вчення про волю, започаткувавши напрямок «філософія життя»:</p> <p>а) А. Шопенгауер б) Ф. Ніцше в) І. Кант г) Л. Фейєрбах</p> <p>3.3. Яке з тверджень відображає сутність антисциєнтизму:</p> <p>а) наука – джерело прогресу людського суспільства б) наукові досягнення можуть бути використані як на благо, так і на зло в) об'єктивна істина є абсолютною цінністю, що знаходиться поза межами будь-якої етичної цінності</p> <p>3.4. Який із напрямів сучасної філософії досліджує проблему «межової ситуації» в людській життєдіяльності?</p> <p>а) «філософія життя» б) філософська антропологія в) екзистенціалізм г) персоналізм</p> <p>3.5. Одним з засновників екзистенціалізму був:</p> <p>а) І. Кант б) Сенека в) С. Кієркегор г) О. Конт</p> <p>3.6. Хто є засновником феноменології?</p> <p>а) М. Хайдеггер б) К. Ясперс в) Ж.-П. Сартр г) Е. Гуссерль</p> <p>3.7. Автор твору «Так казав Заратустра»?</p>

		<ul style="list-style-type: none"> а) Е. Фромм б) Ф. Ніцше в) Ж.-П. Сартр г) А. Камю
4	Українська філософська думка в контексті світової філософії	<p>4.1. На розвиток української філософії в період Київської Русі мали найбільший вплив:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) неоплатонізм б) матеріалістична філософія античності в) схоластика г) софізм <p>4.2. Український гуманіст, автор твору «Напучення польському королеві Сигізмунду»:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) Павло Русин б) Віталій з Дубна г) Юрій Дрогобич д) Станіслав Оріховський -Роксолан <p>4.3. Хто з українських мислителів був автором твору «Листи з хутора» та т.зв. хутірської філософії?</p> <ul style="list-style-type: none"> а) М.Гоголь б) П. Куліш в) І. Франко г) Леся Українка <p>4.4. Назвіть представника української «філософії серця»:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) Т. Шевченко б) Г. Сковорода в) М. Драгоманов г) М. Костомаров
5	Філософські проблеми онтології	<p>5.1. Що є предметом онтології?</p> <ul style="list-style-type: none"> а) буття світу і людини б) унікальність людського існування в) науково-технічний прогрес г) суспільне життя <p>5.2. Яке з визначень буття правильне?</p> <ul style="list-style-type: none"> а) буття – це Всесвіт б) буття – це матерія в) буття – це природа г) буття – це поняття для означення всього існуючого <p>5.3. Визначте філософський напрям, що стверджує множинність субстанцій (першопочатків всього суцього):</p> <ul style="list-style-type: none"> а) дуалізм б) плюралізм в) монізм г) гілозоїзм <p>5.4. Яке з тверджень відображає субстанційну концепцію</p>

		<p>простору і часу:</p> <p>а) простір і час нерозривно пов'язані з матерією</p> <p>б) простір і час є абсолютними сутностями, які не залежать від матерії</p> <p>в) простір і час є об'єктивними формами існування матерії</p> <p>г) простір і час є формами людського сприйняття</p>
6	Свідомість як філософська проблема	<p>6.1. Яке з тверджень є правильним:</p> <p>а) свідомість людини – це прояв космічного розуму</p> <p>б) свідомість матеріальна</p> <p>в) свідомість – загальна властивість всієї матерії</p> <p>г) свідомість є властивістю високорозвиненої матерії</p> <p>6.2. Виділіть зайвий елемент в структурі свідомості:</p> <p>а) знання</p> <p>б) цінності</p> <p>в) об'єкти</p> <p>г) норми</p> <p>6.3. Визначте позицію гілозоїзму:</p> <p>а) усе живе відчуває</p> <p>б) уся матерія відображає</p> <p>в) усе існуюче мислить</p> <p>г) усе живе здатне до сприйняття.</p> <p>6.4. Який елемент структури людської психіки є зайвим (за З. Фройдом):</p> <p>а) «Воно»</p> <p>б) «Я»</p> <p>в) «Вони»</p> <p>г) «Над-Я»</p> <p>6.5. Хто з мислителів розробив вчення про «архетипи колективного несвідомого»?</p> <p>а) М. Хайдеггер</p> <p>б) З. Фрейд</p> <p>в) К. Юнг</p> <p>г) Ф. Ніцше</p>
7	Пізнання як процес духовно-практичного освоєння світу	<p>7.1. Ключовим поняттям, що характеризує скептицизм, є</p> <p>а) сумнів</p> <p>б) переконання</p> <p>в) одкровення</p> <p>г) осяяння</p> <p>7.2. На якому з названих тверджень ґрунтується позиція сенсуалізму:</p> <p>а) джерелом пізнання є розум</p> <p>б) джерелом пізнання є досвід</p> <p>в) джерелом пізнання є інтуїція</p> <p>г) джерелом пізнання є відчуття</p>

		<p>7.3. Яка з названих концепцій не є концепцією істини:</p> <p>а) концепція конвенціоналізму б) концепція кореспонденції в) концепція лібералізму г) прагматична концепція д) концепція логічної когерентності</p> <p>7.4. До основних форм чуттєвого пізнання не відноситься:</p> <p>а) відчуття б) аналіз в) сприйняття г) уявлення</p> <p>7.5. До основних форм раціонального пізнання не відноситься:</p> <p>а) поняття б) судження в) уявлення г) умовивід</p>
8	Методологічні проблеми наукового пізнання	<p>8.1. Які з перелічених видів діяльності не є формами практики:</p> <p>а) соціальна діяльність б) науковий експеримент в) технічна діяльність г) економічна діяльність д) інтелектуальна діяльність</p> <p>8.2. Як співвідносяться між собою філософія і наука?</p> <p>а) філософія є частиною науки б) наука є частиною філософії в) філософія і наука частково входять в одна в одну г) філософія і наука повністю виключають одна одну</p> <p>8.3. Як називається метод виділення однієї ознаки в предметі з відволіканням від інших його ознак?</p> <p>а) абстрагування б) дедукція в) узагальнення г) індукція</p> <p>8.4. Який метод є основним для релігійного пізнання?</p> <p>а) софістичний б) догматичний в) еклектичний г) діалектичний</p>
9	Людина і суспільство у вимірах філософії	<p>9.1. Яке з названих тверджень співпадає з позицією антропоцентризму?</p> <p>а) людина – суспільна тварина, що наділена розумом б) людина – економічна істота</p>

		<p>в) людина – образ і подоба Бога</p> <p>г) людина – центр світобудови, результат світового процесу</p> <p>9.2.Хто з філософів вважав питання «Хто така людина?» основним питанням філософії?</p> <p>а) Маркс</p> <p>б) Гегель</p> <p>в) Кант</p> <p>г) Арістотель</p> <p>9.3. Хто є автором формаційної типології суспільства?</p> <p>а) М. Вебер</p> <p>б) К. Маркс</p> <p>в) Г. Спенсер</p> <p>г) Т. Мальтус</p> <p>9.4.Автор концепції постіндустріального суспільства:</p> <p>а) А.Камю</p> <p>б) О.Шпенглер</p> <p>в) Д. Белл</p> <p>г) К. Маркс</p>
10	Філософський аналіз культури і цивілізації	<p>10.1.Поняття «цивілізація» вжито у негативному значенні в концепції:</p> <p>а) А.Тойнбі</p> <p>б) С.Гантінгтона</p> <p>в) О.Шпенглера</p> <p>г) М.Данилевського</p> <p>10.2.Урбанізація – це:</p> <p>а) споживацьке ставлення людини до природи</p> <p>б) процес наростання темпів технологізації суспільства</p> <p>в) історичний процес швидкого зростання ролі міст в суспільній динаміці</p> <p>г) термін для позначення історії становлення етносу</p> <p>10.3. Поняття «ноосфера» було вперше введено:</p> <p>а) В.І. Вернадським</p> <p>б) І.Франком</p> <p>в) Т. Мальтусом</p> <p>г) П.Сорокіним</p> <p>10.4.Цінності – це:</p> <p>а) природні якості і властивості</p> <p>б) те, що належить самому світові, а людина лише «вилучає» їх в своїй діяльності</p> <p>в) здатність предмета або явища задовольняти потреби соціального суб'єкта</p> <p>г) те, що існує незалежно від бажань та інтересів людини</p>

		<p>10.5. Вкажіть, яка з названих ознак не є ознакою культурних індустрій:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) комерціалізованість б) руйнування суспільного «Я» в) зв'язок з народною, національною традицією г) стандартизованість, масовість <p>10.6. Тематику глобальних проблем акцентували:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) представники Франкфуртської школи б) представники неокантіанства в) представниками Римського клубу г) представники ООН
11	Філософські засади соціальної роботи	<p>11.1. Вкажіть, яка з названих ознак не є ознакою соціальної роботи :</p> <ul style="list-style-type: none"> а) вид професійної діяльності, здатної послабити соціальну напругу і сприяти суспільному консенсусу б) суспільно-небезпечна практична діяльність в) навчальна дисципліна, яка має гуманістичний зміст г) спеціальна галузева наука <p>11.2. Гуманізм в широкому значенні це:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) літературно-філософський рух, що виник в XIV-XVI ст. і характеризується піднесенням поваги до людини як моральної істоти, здатної до самовдосконалення шляхом освіти і виховання б) світогляд, який базується на сукупності ідей і уявлень, що визнають самоцінність людської особистості, її право на свободу, щастя і розвиток своїх здібностей <p>11.3. До основних функцій соціальної роботи не належить (оберіть 1 варіант):</p> <ul style="list-style-type: none"> а) підтримка життєдіяльності людини та її адаптації у суспільстві б) формування духовно-морального простору суспільства в) попередження виявів антигуманної поведінки людини г) ідеологічна пропаганда

13 Індивідуальні навчально-дослідні завдання

Індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ) з «Філософії» представляють собою позааудиторну СРС навчально-дослідного характеру. Вони передбачають створення умов для якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів і мають на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти одержують у процесі

навчання, а також застосування цих знань на практиці. Індивідуальні завдання видаються студентам у терміни, передбачені робочим планом дисципліни, і виконуються кожним студентом самостійно при консультуванні викладачем. У випадках, коли завдання мають комплексний характер, до їх виконання залучаються декілька студентів, в тому числі інших навчальних груп.

Робочим планом передбачено виконання студентами наступних видів ІНДЗ:

- конспект з теми за заданим або власно розробленим студентом планом;
- есе з теми або вузької проблеми;
- створення або підбір візуальних матеріалів (презентації, відеоролики, фільми тощо);
- анотація прочитаної додаткової літератури з дисципліни,
- розробка навчальних та діагностичних тестових завдань.

14 Перелік тем для ІНДЗ

До теми 1. Предметне поле і функціональне призначення філософії

1. Різноманітність уявлень про мудрість.
2. Місія філософії (на основі висловлювання Махатми Ганді: «Вся наша філософія суха мов пил, якщо не перетворювати її негайно в певні акти живого служіння»).
3. Філософія – авантюра духу чи літургія смислу? (на основі твору С.Б. Кримського «Запити філософських смислів»)
4. Роль філософії у самовизначенні особистості (на основі твору Боецій С. «Розрада від філософії»)
5. Значення філософії для світоглядно-методологічної орієнтації соціальної роботи.

Література:

1. Боецій С. Розрада від філософії. – Київ: Основи, 2002. – 146 с.
2. Кримський С.Б. Запити філософських смислів. – К. : ПАРАПАН, 2003. 240 с.
3. Шакур Н.В. Світоглядно-методологічна орієнтація соціальної роботи: філософські аспекти проблеми. // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова: зб. наук. пр. – 2009.– № 21(34).-С.165-171.
4. Шевченко В.І. Дружба з мудрістю або ключові проблеми української філософії (Теоретико-методологічний коментар до курсу філософії у ВНЗ). – К., 2007.

До теми 2. Генеза та становлення філософської думки в контексті цивілізаційних процесів

1. Особливості світогляду народів Сходу (Ст. Індії та Китаю).
2. Проблема звільнення від страждань у філософських системах Давньої Індії.
3. Морально-етична спрямованість вчення Конфуція.
4. Зародження та основні етапи античної філософії.
5. Поворот до людини в античній філософії. Моральна філософія Сократа.
6. Філософські вчення Платона та Аристотеля.
7. Загальні засади християнської філософії. Спільне і відмінне між патристикою і схоластикою.
8. Вчення Аврелія Августина про світ, Бога, людину, історію.
9. Тома Аквінський – систематизатор середньовічної схоластики.
10. Соціально-політичний ідеал епохи Відродження (Т.Мор, Н.Макіавеллі).
11. Сутність «перевороту», який здійснив І.Кант у філософії.
12. Філософська система та метод Г.В.Ф. Гегеля.

Література:

1. Аристотель. Политика / Сочинения: В 4-х т. – Т. 4. – М.: Мысль, 1983. – С. 376-644.
2. Августин Святій. Сповідь. – К.: Основи, 1996.
3. Платон. Государство. // Собрание сочинений в 4 т. – Т. 3. – М., 1994.
4. Аквінський Т. Коментарі до Арістотелевой «Політики». – К.: Основи. – 2003.
5. Гегель. Г. В.Ф. Феноменологія духу. – К., 2004.
6. Гегель Г. Энциклопедия философских наук. В 3 т. М., 1974-1977.
7. Історія філософії. Словник / За заг. ред. В.І.Ярошовця. – К., 2005.
8. Кант І. Критика чистого розуму. – К., 2000.
9. Макиавелли Н. Государь. – Минск, 1999.
10. Мор Т. Утопия. Эпиграмы. – М., 1998.
11. Татаркевич В. Історія філософії: Т. 1: Антична і середньовічна філософія. – Львів, 1997.
12. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. – М., 1991.

До теми 3. Сучасна філософія: синтез культурних парадигм

1. Основні ідеї та етапи позитивізму.

2. Філософія марксизму та марксизм-ленінізм.
3. Інтуїтивізм А. Бергсона та його вплив на сучасну філософію.
4. Феноменологічна філософія та метод.
5. Герменевтика як вчення про буття та теорія пізнання (Г. Гадамер).
6. Проблема бунту у філософії А. Камю.
7. Проблема несвідомого у вченні З.Фрейда.
8. Філософія «російського космізму».
9. Ідея «надлюдини» у філософії Ф. Ніцше.
10. Проблема свободи в екзистенціалізмі.

Література:

1. Гуссерль Е. Криза європейської філософії // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. – К., 1996.
2. Гадамер Х.. Истина и метод. Основы философской герменевтики. – М., 1988.
3. Дільтей В. Виникнення герменевтики // Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. – К., 1996.
4. Зарубіжна філософія ХХ століття. – К., 1993.
5. Камю А. Бунтующий человек. М., 1990.
6. Ницше Ф. Сочинения. В 2 томах. – М., 1990.
7. Ницше Ф. Так казал Заратустра. – К., 1993.
8. Сартр Ж.-П. Буття і ніщо. – К., 2001.
9. Современная западная философия: Словарь. - М., 1998. - 544 с.
10. Фрейд З. Психология бессознательного. – М. 1990.

До теми 4. Українська філософська думка в контексті світової філософії

1. Дохристиянські витоки української філософії (Анахарсис Скіфський, Бііон, «Велесова книга»).
2. Філософія професорів Києво-Могилянської академії.
3. Вчення про три світи та дві натури Г.Сковороди.
4. Філософія серця П.Д. Юркевича.
5. Філософські ідеї членів Кирило-Мефодіївського товариства (М. Костомаров, П. Куліш, Т. Шевченко).
6. Політична філософія Д. Донцова.
7. Історіософська концепція В. Липинського.
8. «Філософія поступу» І.Франка.
9. Громадівський соціалізм М. Драгоманова.

Література:

1. Анахарсис: початки формування геополітичного образу України //Людина і довкілля. Антологія: У 2кн. Кн. 1: Природа і людність України в пам'ятках світової і національної культури. - К., 1995.
2. Донцов Д. Дух нашої давнини. – Дрогобич, 1991.
3. Франко І. Що таке поступ? // Твори у 50-ти т. – Т.45. – К.,
4. Липинський В. Листи до братів - хліборобів. - Київ-Філадельфія. - 1995.
5. Сковорода Григорій. Повне збір. творів. – У 2-х т. – К., 1973.
6. Хижняк З.І. Києво-Могилянська академія. – К., 1991.
7. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – Мюнхен, 1983.
8. Шилов Ю. «Велесова книга» та актуальність прадавніх учень. - К., 2001

До теми 5. Філософські проблеми онтології

1. Історична генеза наукових уявлень про світ.
2. Людина і космос. Всесвіт і Земля.
3. Поняття матеріального та ідеального
4. Рух як загальний спосіб існування світу
5. Простір і час
6. Проблема єдності світу

Література:

1. Аристотель Метафізика. Режим доступу в Інтернеті http://philosophy.ru/lib/ont/ont_10.html
2. Гейзенберг В. Физика и философия. Часть и целое / Пер. с нем. – М., 1989.
3. Доброхотов А.Л. Категория бытия в классической западноевропейской философии. – М., 1986.
4. Лосский Н.О. Мир как органическое целое. Избранное. – М, 1991.
5. Потемкин В.К., Симанов А.Л. Пространство в структуре мира. – Новосибирск, 1990.
6. Пригожин И. Порядок из хаоса: новий діалог человека сприводой. – м, 1986.
7. Пригожин И. Время, хаос, квант. – М., 2003.
8. Сартр Ж.П. Буття і ніщо. Нарис феноменологічної онтології// Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями. Хрестоматія. – К., 1996.
9. Охріменко О.Г. Фундаментальні філософські проблеми. – К., 2002.

До теми 6. Свідомість як філософська проблема

1. Поняття свідомості, її структури.
2. Проблема онтологічного статусу свідомості.
3. Вихідні ознаки свідомості, її зв'язок із соціально-культурними процесами та особливостями людської діяльності.
4. Концепції походження свідомості та їх евристична роль.
5. Предметність та ідеальність свідомості. Роль мови та знакових форм у виразі змісту свідомості.
6. Свідомість, інформація та творчість. Структура та функції свідомості.

Література:

1. Бутова О. Річ та онтологічний простір думки // Філософська і соціологічна думка. – 1995. – № 4.
2. Гилберт Райл. Понятие сознания. – М., 2000.
3. Мамардашвили М. К. Сознание как философская проблема // Вопросы философии. – 1996. – № 10.
4. Налимов В. В. Спонтанность сознания. – М., 1989.
5. Проблема сознания в современной западной философии. – М., 1989.
6. Сартр Ж. Буття і Ніщо. Нарис феноменологічної онтології (фрагменти) // Філософська і соціологічна думка. – 1995. – №5, 9.
7. Черній А. М. Онтологія духовності (Антропологічна цілісність у релігієзнавчому вимірі). – К., 1996.
8. Шпет Г. Свідомість та її власник // Філософська і соціальна думка. – 1993. – № 4.

До теми 7. Пізнання як процес духовно-практичного освоєння світу

1. Інтерпретації пізнання в сучасній філософії.
2. Тлумачення істини в сучасній філософії.
3. Скептицизм і проблема істинності індивідуального пізнання та його результатів
4. Сучасна наукова картина світу.
5. Екологічна криза та науково-технічний прогрес.
6. Проблема збереження біогенетичної основи українського суспільства (Чорнобильська катастрофа).

Література:

1. Алексеев П.В., Панин А.В. Теория познания и диалектика. – М., 1991.
2. Алексеева И.Ю. Человеческое знание и его компьютерный образ. – М., 1993.
3. Аронов Р.А., Шемякин В.М. Логико-гносеологические патологии и

амбивалентность физического познания // Вопросы философии. – 2002. – №1.

4. Шевченко В.І. Концепція пізнання в українській філософії. – К., 1993.
5. Філософський енциклопедичний словник. – К.: Абрис, 2008. – 748 с.

До теми 8. Методологічні проблеми наукового пізнання

1. Пізнання як вид духовної діяльності і феномен культури.
2. Основні історичні етапи розвитку науки.
3. Постнекласична наука як прояв постмодерну.
4. Форми наукового пізнання: ідея, проблема, факт, гіпотеза, теорія, концепція.
5. Синергетика як нова стратегія наукового пошуку.

Література:

1. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. Научная мысль как планетарное явление. – М.: Наука, 1988.
2. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат. – М., 1958.
3. Добронравова І.С., Сидоренко Л.І. Філософія та методологія науки: Підручник. – К., 2008.
4. Жюль К.К. Методи наукового пізнання. – К., 2001.
5. Кун Т. Структура научных революций. – М., 1987.
6. Лакатос И. История науки и ее рациональная реконструкция // Структура и развитие науки. М., 1987.
7. Лекторский В.А. Субъект. Объект. Познание. – М., 1980.
8. Поппер К. Логика и рост научного знания. – М., 1983.
9. Сучасний науковий дискурс: Оновлення методологічної культури / В.С. Лук'янець та ін. – К., 2000.
10. Жюль К.К. Методи наукового пізнання. – К., 2001.

До теми 9. Людина і суспільство у вимірах філософії

1. Визначення людини як філософсько-світоглядна проблема.
2. Людина (людський рід) як світова субстанція.
3. Природно-біологічна необхідність людського буття.
4. Суспільне становлення людини як особистості.
5. Особа і соціокультурне середовище.
6. Проблема життя і смерті в духовному досвіді людства.
7. Самоцінність людського життя. Сенс життя.
8. Специфіка соціального пізнання.
9. Інтерпретації суспільства в українській філософії.

10. Проблема начала суспільства і чинників його перетворень.
11. Структура суспільства та її філософсько-соціальні інтерпретації.
12. Критерії класифікації спільностей і суспільств.
13. Інформаційне суспільство: поняття та особливості.
14. Проблема «будівництва суспільства» і сучасна соціальна утопія.
15. Загрози та ризики майбутнього (на основі роботи О.Тоффлера «Футурошок» або З.Бека «Суспільство ризику»).

Література:

1. Табачковський В.Г., Булатов М.О., Хамітов Н.В. та ін. Філософія: світ людини. Курс лекцій. – К.: Либідь, 2003. – 432 с.
2. Андрущенко В., Губернський, Михальченко. Культура, ідеологія, особистість. Київ. 2002.
3. Бердяев Н.А. О назначении человека. – М., 1993.
4. Камю А. Бунтующий человек. – М., 1990.
5. Проблема человека в западной философии / Сост. П.С.Гуревич. – М., 1988.
6. Рикер П. Человек как предмет философии // Вопр. философии. – 1989. – № 2.
7. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
8. Тейяр де Шарден. Феномен человека. – М., 1990.
9. Тьоніс Ф. Спільнота та суспільство: основні поняття чистої соціології. – К.: Дух і Літера, 2005.
10. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М., 1990.
11. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности. – М., 1993.
12. Фромм Э. Иметь или быть? – М., 1986.
13. Шакур Н.В. Особливості тлумачення суспільства в українській філософії // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія: збірник Черніг. нац. технол. ун-т, 2017 – № 1 (9) – С.91-96.
14. Швейцер А. Благоговение перед жизнью. – М., 1992.

До теми 10. Філософський аналіз культури і цивілізації

1. Поняття культури, філософські аспекти його змісту.
2. Уявлення про культуру в історії філософської думки.
3. Цінності як фундамент культури. Еволюція змісту цінностей.
4. Поняття цивілізації та основні підходи до його тлумачення.
5. Загальнокультурна криза сучасної цивілізації та її основні тенденції.
6. Проблема співвідношення культури та цивілізації.
7. Українська культура і сучасний світ.

8. Проблема збереження культурної ідентичності в умовах глобалізації.
9. Діалог культур як характеристика культурно-історичного процесу.
10. Глобальні проблеми сучасності: ознаки та класифікація.

Література:

1. Актуальные проблемы культуры XX века. – М., 1995.
2. Бердяев Н.А. Смысл истории. – М., 1990.
3. Библер В.С. Культура. Диалог культур /У Вопр. философии. – 1989. – №6.
4. Каган М.С. К вопросу о понимании культуры // Филос. науки. – 1989. – №12.
5. Культура. Идеологія. Особистість. / Л. В. Губерский, В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко – К.: Знання України, 2002.
6. Лосев А. Философия. Мифология. Культура. - М., 1993.
7. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество. – М., 1992.
8. Тойнби А. Цивилизация перед судом истории. М., СПб., 1995.
9. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії: У 2 т. – К.: Основи, 1995.
10. Франк С. Л. Духовные основы общества. – М.: Республика, 1992.
11. Хейзинга Й. Homo Ludens. – М., 1992.
12. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки мифологии мировой истории. – М., 1993.

До теми 11. Філософські засади соціальної роботи

1. Проблема практики в історії філософії
2. Структура практики та її різновиди.
3. Активізм, воля і сваволя.
4. Практика як критерій істини. Можливості і межі практики як критерія істини.
5. Відповідальність як альтернатива практичній сваволі.
6. Філософія як світоглядна основа соціальної роботи.
7. Предмет, проблематика та функції філософії соціальної роботи.
8. Духовно-моральні засади соціальної роботи.
9. Ціннісні орієнтири та принципи соціальної роботи
10. Соціальна робота як гуманістична життєва практика.

Література:

1. Бех В. П. Сутність та зміст соціальної роботи // Нова парадигма. - Запоріжжя, 2002. - Вип.24. - С.143–149.

2. Гьосле Вікторіо. Практична філософія в сучасному світі. Пер. з нім., примітки та післямова А. Ярмоленка. — Ки^ав: Лібра, 2003. — 248 с.
3. Пинкус А., Минахан А. Практика социальной работы: формы и методы. М., 1993.
4. Ренч Т. Обґрунтування практичної філософії та сучасність // Практична філософія. — 2000. - № 1. — С. 31-39.
5. Философия социальной работы: Монография. / Под ред. В.И.Митрохина. - М.: МГСУ Союз, 1998.
6. Хайдеггер М. Письмо о гуманизме// Проблема человека в западной философии. — М., 1988
7. Шакур Н. Філософія соціальної роботи: поступ світоглядно-методологічних парадигм // Українознавство. — 2010. — № 2 (35). — С. 36-39.

15 ПИТАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

1. Визначте сутність філософії та її предмет.
2. Визначте структуру філософії.
3. Назвіть та проаналізуйте історичні чинники виникнення філософії.
4. Проаналізуйте міфологічний світогляд, його специфіку та основні риси.
5. Дайте визначення поняття «світогляд».
6. Назвіть основні підсистеми у структурі світогляду.
7. Назвіть основні риси релігійного світогляду.
8. Дайте характеристику філософії як специфічної форми світогляду.
9. Проаналізуйте співвідношення філософії, науки і релігії.
10. Обґрунтуйте основні функції філософії.
11. Визначте історичні етапи розвитку філософії.
12. Назвіть та проаналізуйте особливості східного та західного типів філософування.
13. Назвіть основні риси східної філософії.
14. Дайте коротку характеристику філософської думки Давнього Китаю.
15. Дайте оцінку вченню Конфуція про людину та її виховання.
16. Визначте основи та особливості давньоіндійської філософії.
17. Проаналізуйте даосизм як філософське вчення.
18. Визначте особливості античної цивілізації та історичні етапи розвитку античної філософії.
19. Проаналізуйте теоретичні засади софістики.
20. Обґрунтуйте діалогічну сутність філософії Сократа.
21. Проаналізуйте основні філософські ідеї представників Мілетської школи.
22. Проаналізуйте філософські погляди Геракліта.
23. Проаналізуйте вчення про буття і рух елеатів.
24. Проаналізуйте ідеалістичне тлумачення буття Платоном.
25. Обґрунтуйте вчення Аристотеля про матерію і форму.
26. Визначте особливості розвитку античної філософії в елліністичний період.
27. Назвіть та дайте коротку характеристику основних етапів середньовічної філософії.
28. Проаналізуйте сутність дискусії номіналістів і реалістів у філософії Середньовіччя.
29. Проаналізуйте основні ідеї епохи Відродження.

30. Обґрунтуйте релігійно-філософські витоки Реформації та Контрреформації.
31. Проаналізуйте соціальну філософію Н.Мак'явеллі.
32. Обґрунтуйте соціально-філософські витоки утопій епохи Відродження.
33. Проаналізуйте натурфілософію епохи Відродження.
34. Визначте соціально-політичні передумови та особливості філософії Нового часу.
35. Визначте специфіку та основні проблеми філософії Нового часу.
36. Розкрийте теоретичне обґрунтування емпіризму Ф.Беконом.
37. Проаналізуйте вчення Р.Декарта про методи пізнання.
38. Обґрунтуйте витоки суб'єктивного ідеалізму та агностицизму Д.Юма.
39. Дайте оцінку політичній філософії Д.Локка.
40. Проаналізуйте філософські ідеї французьких матеріалістів XVIII ст.
41. Проаналізуйте основні проблеми «критичної» філософії І.Канта.
42. Розкрийте сутність діалектичного методу Г.В.Ф.Гегеля.
43. Обґрунтуйте антропологічний характер матеріалізму Л.Фюєрбаха.
44. Визначте загальні риси та принципи німецької класичної філософії.
45. Дайте характеристику «філософії життя» (А.Шопенгауер, Ф.Ніцше)
46. Дайте коротку характеристику сучасної зарубіжної філософської антропології.
47. Дайте характеристику герменевтики як напрямку сучасної філософії.
48. Дайте характеристику феноменології як напрямку сучасної філософії.
49. Дайте загальну характеристику екзистенціалізму.
50. Обґрунтуйте роль несвідомого у психоаналізі З.Фрейда.
51. Дайте оцінку основним ідеям позитивізму.
52. Проаналізуйте основні ідеї сучасної релігійної філософії.
53. Дайте оцінку марксистській концепції матеріалістичного розуміння історії.
54. Дайте оцінку ситуації Постмодерну у філософії.
55. Назвіть та охарактеризуйте основні періоди розвитку української філософської думки.
56. Дайте оцінку філософії Київської Русі.
57. Розгляньте особливості та основні етапи розвитку української філософії.
58. Назвіть основні принципи української філософії.
59. Проаналізуйте особливості філософії Києво-Могилянської академії.

60. Розкрийте зміст «філософії серця» Г.Сковороди.
61. Назвіть та охарактеризуйте особливості філософії українського романтизму XIX ст.
62. Охарактеризуйте культурно-філософський підйом 20-х років XX ст. («розстріляне відродження»).
63. Визначте особливості діалектичного вчення та його альтернатив.
64. Розкрийте філософський зміст категорії «матерія».
65. Охарактеризуйте субстанційну і реляційну концепції простору та часу та їх світоглядну значущість.
66. Охарактеризуйте основні концепції походження свідомості.
67. Розкрийте сутність основних підходів до визначення сутності людини у філософії.
68. Обґрунтуйте проблему співвідношення біологічного та соціального в людині
69. Проаналізуйте буття людини та його характерні форми.
70. Проаналізуйте основні цінності людського існування.
71. Визначте перспективи людини і смисл її існування з погляду сучасної філософії.
72. Проаналізуйте свободу як творче здійснення волі людини.
73. Охарактеризуйте основні види та форми пізнання.
74. Обґрунтуйте проблему тлумачення істини в сучасній філософії.
75. Розкрийте особливості соціального пізнання.
76. Охарактеризуйте основні форми наукового пізнання.
77. Охарактеризуйте структуру та функції культури
78. Охарактеризуйте сучасні підходи до філософського осмислення цінностей.
79. Розкрийте сутність поняття глобальних проблем сучасності, дайте їх класифікацію.
80. Визначте основні тенденції загальнокультурної кризи сучасної цивілізації.

16 Методи навчання

При викладанні дисципліни «Філософія» використовуються такі методи навчання: проблемно-пошуковий, критико-інформаційний, аналітико-синтетичний, діалогічний, співдії, ігрової діяльності, аналіз життєвих ситуацій.

Проблемно-пошуковий метод – передбачає подання лекційного матеріалу у вигляді проблемних ситуацій і залучення студентів до спільного аналізу та пошуку рішень.

Критико-інформаційний метод – передбачає встановлення об'єктивних зв'язків між окремими інформаційними джерелами, систематизацію інформації, в ході якої кожне інформаційне джерело зіставляється з іншими й дістає відповідну критичну оцінку.

Діалогічний метод – передбачає використання певних методичних прийомів підключення студентів до діалогічного спілкування, яке відбувається у вигляді дискусії, зовнішнього та внутрішнього діалогу.

Метод співдії - передбачає активізацію діяльності студентів в процесі аудиторних занять під час аналізу та вирішення проблемних ситуацій дозволяє створити активну, творчу, емоційно позитивну атмосферу, сформувати навички роботи у команді.

Метод ігрової діяльності – використовується для активізації студентів за допомогою ігрових процедур: розігрування ролей, мозкової атаки, бліц-гри тощо. Застосування їх на заняттях сприяє зняттю емоційної напруги, створенню творчої атмосфери та формуванню пізнавальної мотивації. Використання гри дозволяє розв'язувати серйозні професійні задачі як навчального, так і дослідницького характеру.

Метод аналізу життєвих ситуацій – передбачає застосування теоретичних знань на практиці.

17 Методи контролю

Результативність навчально-пізнавальної діяльності студентів по засвоєнню знань з дисципліни «Філософія» оцінюється завдяки використанню таких методів контролю:

1. *Усне опитування* – (індивідуальне і фронтальне, усний залік) здійснюється як під час лекцій (експрес-опитування), так і під час семінарських занять та на заліку. Полягає в постановці перед студентами запитань за змістом вивченого матеріалу і оцінюванні повноти, логічності і обґрунтованості їхніх відповідей.

2. *Письмовий контроль знань і умінь* – здійснюється за допомогою письмових робіт (термінологічні диктанти, індивідуальні навчально-дослідні завдання, есе) і дозволяє виявити уміння послідовно викладати матеріал, обґрунтовувати власну думку, творчо вирішувати завдання.

Різновидом письмового контролю знань є *тестовий контроль* – здійснюється за допомогою набору стандартизованих завдань, які дають можливість за порівняно короткий час перевірити засвоєння навчального матеріалу всіма студентами, виміряти обсяг і рівень конкретних знань, умінь і навичок.

Після кожного змістовного модуля здійснюється *підсумковий модульний контроль*, який проводиться у вигляді відповіді на тестових завдання відкритого і закритого типу.

Підсумковою формою контролю знань студентів з дисципліни є іспит, який проводиться по завершенню третього навчального семестру в усній формі. Перелік питань до іспиту знаходиться в пакеті документів для дисципліни.

Перелік питань та білети для співбесіди на заліку знаходяться в пакеті документів для дисципліни.

18 Форми контролю

Залежно від специфіки організації контролю за навчальною діяльністю студентів по засвоєнню дисципліни «Філософія» використовуються такі **форми контролю**: *фронтальна, групова, індивідуальна, комбінована, самоконтроль, взаємоконтроль*.

При *фронтальній формі організації* викладач ставить питання до всього класу з метою залучення його до обговорення. Форма дозволяє вдало поєднувати перевірку знань з повторенням і закріпленням матеріалу.

Групова форма організації контролю використовується в тих випадках, коли перевіряються підсумки навчальної роботи або хід її виконання частиною, групою студентів групи, що одержала певне завдання. При цьому питання ставляться перед групою, в їх вирішенні беруть участь студенти, які працювали в складі даної групи, і обов'язково залучаються інші студенти групи.

Індивідуальний контроль застосовується для ґрунтовного ознайомлення викладача із рівнем навчальних досягнень окремих студентів. При цьому звертається увага на осмислений характер відповіді студента, логічність його суджень, доказовість положень, уміння застосовувати засвоєні знання на практиці. Цей вид контролю здійснюється на семінарі чи консультації, залежить від часу, що відводиться на контроль, характеру й обсягу вивченого матеріалу, рівня підготовки студентів.

Комбінована форма контролю поєднує індивідуальний контроль з фронтальним і груповим: викладач одночасно викликає для відповіді декількох учнів, один з них відповідає усно, 1-2 готуються до відповіді, виконуючи роботу письмово на дошці, а решта студентів виконує індивідуальні письмові чи практичні завдання. Перевагою комбінованої

форми опитування є можливість ґрунтовно перевірити декількох студентів при порівняно невеликій витраті часу.

Самоконтроль допомагає студентові самостійно розібратися в тому, як він оволодів знаннями, перевірити правильність виконання вправ шляхом зворотних дій тощо.

Поточний контроль проводиться шляхом експрес-опитування студентів під час лекцій, опитування під час проведення семінарських занять і перевірки виконаних студентами тестових завдань, передбачених навчальною програмою.

19 Розподіл балів, які отримують студенти

Модуль за тематичним планом дисципліни та форма контролю		Кількість балів
Змістовий модуль 1. Генеза філософської думки у контексті цивілізаційних процесів		0... 20
1	Повнота ведення конспектів занять (лекційних та семінарських).	0... 4
2	Робота на семінарських заняттях : Семінар 1: Семінар 2: Семінар 3:	0... 6 0... 2 0... 2 0... 2
3	Самостійна робота (виконання ІНДЗ у одній із запропонованих нижче форм на вибір студента : написання есе; конспект теми за заданим або власно розробленим студентом планом; створення або підбір візуальних матеріалів (презентації, відеоролики, фільми тощо); анотація прочитаної додаткової літератури з дисципліни; розробка навчальних та діагностичних тестових завдань. Тема 1: Тема 2: Тема 3: Тема 4:	0... 6 0... 1,5 0... 1,5 0... 1,5 0... 1,5
4	Модульна контрольна робота 1 (тестові завдання): 20 тестових завдань по темам 1-4 (питома вага одного завдання – 0,2 бали (20×0.2=4))	0... 4
Змістовий модуль 2. Онтологія, гносеологія, методологія		0... 20
1	Повнота ведення конспектів занять (лекційних та семінарських).	0... 4
2	Робота на семінарських заняттях: Семінар 4: Семінар 5:	0... 4 0... 2 0... 2
3	Самостійна робота (виконання ІНДЗ у одній із запропонованих нижче форм на вибір студента : написання есе; конспект теми за заданим або власно розробленим студентом планом; створення або підбір візуальних матеріалів (презентації, відеоролики, фільми тощо); анотація прочитаної додаткової літератури з дисципліни; розробка навчальних та діагностичних тестових завдань. Тема 5: Тема 6: Тема 7: Тема 8:	0... 6 0... 1,5 0... 1,5 0... 1,5 0... 1,5

4	Модульна контрольна робота 2 (виконання 3-х практичних завдань; питома вага одного завдання – 2 бали (3×2=6) 1 завдання 2 завдання 3 завдання	0... 6 0... 2 0... 2 0... 2
Змістовий модуль 3. Суспільство і особистість у вимірах філософського аналізу		0... 20
1	Повнота ведення конспектів занять (лекційних та семінарських).	0... 3
2	Робота на семінарських заняттях (усний виступ або письмова робота): Семінар 6: Семінар 7:	0... 5 0... 2,5 0... 2,5
3	Самостійна робота (виконання ІНДЗ у одній із запропонованих нижче форм на вибір студента : написання есе; конспект теми за заданим або власно розробленим студентом планом; створення або підбір візуальних матеріалів (презентації, відеоролики, фільми тощо); анотація прочитаної додаткової літератури з дисципліни; розробка навчальних та діагностичних тестових завдань. Тема 9: Тема 10: Тема 11:	0... 6 0... 2 0... 2 0... 2
4	Модульна контрольна робота 2 (виконання 2-х практичних завдань; питома вага одного завдання – 3 бали (2×3=6) 1 завдання 2 завдання 3 завдання	0... 6 0... 2 0... 2 0... 2

20 ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи	для заліку
90 – 100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
75-81	C		
66-74	D	Задовільно	
60-65	E		
0-59	FX	Незадовільно	не зараховано

21 СЛОВНИК ФІЛОСОФСЬКИХ ТЕРМІНІВ

Агностицизм – філософське вчення, яке заперечує можливість пізнання об'єктивного світу людиною. Згідно з ним неможливо однозначно довести, що наші знання відповідають дійсності.

Аксиома (грец. *axioma* – значуще, спритне положення) – твердження, яке при побудові теорії приймається за очевидну істину, на якій ґрунтуються інші твердження.

Альтернатива (лат. *altero* – чергую, змінюю) – вибір між двома суперечливими можливостями. **Альтруїзм** – моральний принцип, в основі якого бажання блага іншому. Альтруїзм протилежний еґоїзму.

Аналіз – метод пізнання, який полягає в розчленуванні цілого на частини.

Аналітична філософія – напрям у сучасній західній філософії, який зводить філософську діяльність до аналізу мови.

Аналогія – умовивід, в якому на основі схожості предметів за одними ознаками робиться висновок про їх можливу схожість за іншими ознаками. Аналогія складає основу моделювання.

Антропологія філософська – філософське вчення про людину (М. Шелер, П.Тейяр де Шарден), яке виводить культуру зі специфіки природи людини.

Антропоцентризм (грец. *anthropos* – людина і *centrum* – центр) – філософський принцип, згідно з яким людина вважається центром Всесвіту, найвищою метою всього, що відбувається у світі.

Апейрон (грецьк. *apeiron* – безмежне)– поняття, введене в філософію Анаксимандром для визначення безмежної, невизначеної, без'якісної першооснови, що перебуває у вічному русі. Шляхом виділення з апейрону протилежностей і їх боротьби, стверджує філософ, виникла вся багатоманітність речей. Поняття «апейрон» є важливим досягненням давньогрецької філософії на шляху абстрактизації уявлень про першооснову.

Апорії (грецьк. *aporia* – утруднення, безвихідне становище) - парадоксальні положення Зенона, в яких він поставив проблеми безперервності і кінцевості, сформулював питання про природу континууму /безперервного/, яке є одним із вічних питань розуму.

Атараксія (грецьк. *ataraxia* – незворушність) – стан душевного спокою та незворушності. Одне з базових понять пізньої античної філософії; мета, до якої повинен прагнути філософ.

Атман – дух, душа, активне свідоме начало в індійській ведичній традиції.

Атомізм (грецьк. atomos – неподільний) – одна з концепцій давньогрецької філософії, сформульована Левкіпом і Демокрітом, розвинена Епікуром, Лукрецієм Карром. Згідно з нею, походження і будова світу пов'язуються з поняттям про атом як його першооснову.

Атрибут (лат. attributum – додане) – невід'ємна властивість речі, субстанції. За Р. Декартом, Атрибут матерії є протяжність, душі – мислення.

Буття – філософська категорія, яка означає реальність у різноманітних її проявах. Співвідноситься з категоріями “суще”, “сутність” та “існування”.

Відчуження – стан напруги, ворожості щодо суб'єктивного і об'єктивного, духовного і матеріального, розумного і стихійного особистого і суспільного. У загальному значенні – це відношення між творцем і творінням, яке збунтувалось і живе власним життям, нав'язуючи свою логіку творцю; термін широко вживається в німецькій класичній філософії (Й. Фіхте, Г. Гегель, Л. Фюєрбах) і марксизмі.

Волюнтаризм (лат. voluntus – воля)- течія в метафізиці (і психології), яка в основу світових процесів (і психологічного життя людини) ставить волю як ірраціональне, тобто несвідоме начало. Найвідоміші представники – а. Шопенгауер, Ф. Ніцше, які проголосили основою всіх явищ світу і людського життя волю.

Воля – властивість свідомості, що регулює і мотивує поведінку людей; цілеспрямованність на виконання тих або інших дій з свідомим здійсненням вибору і прийняттям рішень.

Гіпотеза – наукове припущення, яке висувається для пояснення певних явищ дійсності.

Герменевтика (грец. hermenevein – пояснювати, тлумачити) – філософський метод тлумачення та розуміння феноменів культури, зокрема текстів, їх залежності від контексту культури, в якому він існував, і від культури суб'єкта, який здійснює інтерпретацію.

Гілозоїзм (грец. hyle – тут, зое – життя) – погляд, згідно з яким матерія наділена чуттєвістю, яка різною мірою властива неживим, живим тілам і людині (Дж. Бруно, Б. Спіноза)

Гуманізм – ставлення до людини як до найвищої цінності, захист права особистості на свободу, щастя, всебічний розвиток і прояв своїх здібностей.

Дедукція – метод дослідження, який полягає в переході від загального до окремого; одна з форм умовиводу, при якій на основі загального

правила з одних положень, як істинних, виводиться нове істинне положення.

Деміург (з грецьк.demiurgis- майстер, в переносному сенсі –творець) У філософії Платона, Аристотеля, неоплатоників – творець світу, одне з визначень божества.

Дискурс – той, що здійснюється шляхом логічних міркувань, розсудливий, опосередкований.

Дискусія – публічне обговорення якогось спірного питання.

Діалектика – у первісному значенні – мистецтво полеміки, логічний метод встановлення істини шляхом виявлення й подолання суперечностей у судженнях опонента; у сучасному філософському трактуванні – вчення про найзагальніші закони руху як саморуху, розвитку як саморозвитку.

Діалог – розмова між двома особами; літературно-публіцистичний або філософський твір у формі розмови.

Догмат – положення, яке не підлягає критиці і є обов'язковим для всіх віруючих.

Догматизм – спосіб засвоєння й застосування знань, в якому те чи інше вчення або положення сприймається як закінчена, вічна істина, як догма.

Дуалізм – філософське вчення, згідно з яким матеріальне і духовне начала не залежать одне від одного. Він виходить із визнання подвійності першоначал світу – матерії і духу (свідомості).

Духовне виробництво – діяльність, яка породжує ідеї, які втілюються в життя матеріальним виробництвом. Це частина духовного життя суспільства, зв'язана з виробництвом духовних цінностей, які задовольняють духовні інтереси суспільства і окремих людей.

Духовні відносини – це відносини, в які вступають люди з приводу духовних цінностей (ідей, наукових теорій, традицій, звичаїв, релігійних вірувань, витворів мистецтва, моральних норм і т.д.).

Духовність – філософська категорія, що відображає процес самотворення людини, тобто вибудовування нею свого “внутрішнього світу”, формування власної життєвої позиції, визначення свого місця у суспільстві.

Еволюція – поступові зміни в соціальному житті, в природі, їх які не торкаються зміни основ циклів, в яких вони відбуваються.

Екзегетика (від лат.exegesis – тлумачення) - мистецтво пояснення, розкриття змісту текстів.

Емпіризм – напрям у теорії пізнання, який вважає єдиним джерелом і критерієм пізнання чуттєвий досвід, применшує значення логічного аналізу і теоретичних узагальнень.

Закон – вираження й прояв необхідних, суттєвих, сталих, повторюваних зв'язків між предметами, явищами, процесами.

Ідеалізм – філософське вчення, згідно з яким свідомість, духовне начало є первинними, а матерія – вторинною.

Ідеальне – суб'єктивний образ об'єктивної реальності, тобто відображення зовнішнього світу в формах діяльності людини, в формах її свідомості і волі.

Індивід – людина як одиничний представник людського роду, "один з собі подібних", безвідносно до її неповторних рис та здібностей.

Індивідуальність - самобутній спосіб буття конкретної людини, в неповторності природних задатків і їх реалізації в діяльності, визначеної рамками соціального буття. Єдність унікальних і універсальних властивостей людини, що формуються в процесі діалектичної взаємодії спадкових якостей, особистих властивостей і набутих соціальних рис і властивостей.

Індукція – у логіці форма умовиводу, де на підставі знання про окреме робиться висновок про загальне; один з методів пізнання.

Категорії діалектики – найбільш загальні поняття, які відносяться не до окремих галузей. Ділянок дійсності, а до дійсності як такої.

Концепція – (від лат. conception – сприйняття) – система поглядів на певне явище; спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ; основна ідея певної теорії.

Культура - сукупність матеріальних та духовних цінностей, вироблених людством протягом усієї історії, а також сам процес творення, розподілу і споживання матеріальних і духовних цінностей, що спрямований на повне виявлення і розвиток сутнісних сил людини.

Культура – це процес виробництва, споживання, передачі від покоління до покоління матеріальних та духовних цінностей, який характеризує поступальність суспільного розвитку.

Логос (грецьк. logos- слово, думка, розум, закон) - термін, який в античній філософії визначав всезагальний закон, основу світу, його порядок і гармонію.

Людина – біосоціальна істота виду Homo sapiens, суб'єкт пізнання і історичного процесу, розвитку культури як "другої природи" на Землі; що відокремилась від інших, пов'язаних з нею форм життя завдяки здатності виробляти знаряддя праці, яка має мову; мислення, свідомість.

Матеріалізм – філософське вчення, згідно з яким матерія є первинною, а свідомість, дух – вторинні.

Матеріальне виробництво - процес трудової діяльності людей, які з допомогою відповідних засобів здійснюють перетворення природи з метою створення матеріальних благ, спрямованих на задоволення людських потреб.

Матерія – філософська категорія, якою позначають об'єктивно існуючу реальність у нескінченній множині всіх її речей і явищ.

Метафізика – термін, вперше застосований Андроніком Родоським по відношенню до останнього розділу «Нового Органона» Аристотеля, який самим автором не був ніяк названий, і містив, переважно, загально філософські міркування; з того часу застосовувався як синонім філософії, доки Г.В.Ф. Гегель не надав йому іншого змісту: протилежного діалектиці.

Метод – шлях дослідження, спосіб пізнання; спосіб, прийом або система прийомів для досягнення якої-небудь мети.

Методологія – вчення про методи пізнання світу; сукупність прийомів дослідження, що їх застосовують у будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкту її пізнання.

Мислення – процес відображення об'єктивної реальності. Мислення складає вищу ступінь людського пізнання, оскільки виводить знання про суттєві зв'язки між явищами.

Мова – матеріальна форма здійснення процесу мислення; універсальна форма вираження думок.

Натурфілософія – філософія природи.

Номіналізм (від. лат. *nomen* – ім'я, назва) - один з напрямів середньовічної філософії, згідно з яким загальні поняття, створені нашою свідомістю, є лише іменами для позначення одиничних речей.

Ортодоксія – неухильне додержання певного вчення, положення.

Патристика (від лат. *pater* – батько) - сукупність філософсько-теологічних течій і напрямів II-УІІІ ст. Провідні проблеми: захист християнського віровчення від критики з боку язичеських філософів; проблема використання набутоків античної філософії християнством; систематизація християнського віровчення.

Праця - доцільна діяльність людей з метою перетворення і освоєння природних і суспільних сил для задоволення людських потреб.

Предмет соціальної філософії - дослідження найбільш загальних основ виникнення, функціонування та розвитку суспільства.

Принцип – те, що лежить в основі; основна ідея, що пронизує наскрізь ту, чи іншу концепцію або життєву позицію.

Провіденціалізм (від лат. providential – провидіння) - концепція середньовічної філософії, згідно з якою рушійною силою історії людства є провидіння, промисел Божий, який визначає напрямок, мету розвитку людського суспільства. Основа соціальної філософії Августина, Фоми Аквінського

Прогрес – направленість розвитку, якому притаманний рух від «нижчого» до «вищого».

Простір – філософська категорія, якою позначають взаємне розташування тіл та їх конфігурацію. Одна з форм існування матерії.

Раціоналізм – в даному випадку – напрям у теорії пізнання, що, на противагу емпіризмові, вважає єдиним джерелом і критерієм пізнання розум (теоретичне мислення).

Реалізм – один з напрямів схоластики, протилежний номіналізму. Послідовники реалізму визнавали загальні поняття як першореальність, первинну по відношенню до одиничних речей. Продовження вчення Платона про співвідношення ідеального і матеріального.

Революція – якісна зміна, переворот в соціальному житті, який забезпечує прогресивний розвиток.

Релятивізм (лат. relativus - відносний) - філософське вчення про відносність, умовність і суб'єктивність людського пізнання; моральних понять і уявлень. В кінцевому результаті релятивізм приводить до заперечення об'єктивного змісту пізнання; моральних понять і суджень.

Ренесанс (франц. Renaissance – відроджуюсь) – епоха Відродження.

Розвиток – особливий тип змін, перехід предмета, явища, процесу від одного стану до іншого, який не зводиться до попередніх.

Рух – філософська категорія, яка виражає мінливість об'єктивного світу і виступає способом існування матерії.

Свідомість – спроможність людини відтворювати дійсність у ідеальній формі. Існують дві форми свідомості – індивідуальна та суспільна.

Світ – філософська категорія, яка відображає все, що оточує людину (природні речі і явища, соціальну дійсність), а також духовний стан самої людини (почуття, емоції, знання, переконання, мрії, ідеали, вірування тощо). Розрізняють об'єктивний і суб'єктивний, матеріальний і духовний світ. Відношення людини до світу виступає серцевиною світогляду.

Світогляд – це синтез знань, переконань, почуттів, емоцій, переживань, волі (готовності до певних дій), цілей, мрій, надій, вірувань, ілюзій, сподівань, ідеалів і т.д., що складаються у процесі життєдіяльності людини під безпосереднім впливом її матеріальних і духовних умов життя.

Він є духовно-практичним утворенням, що ґрунтується на співвіднесенні наявного, уявного, бажаного та належного. Теоретичною формою світогляду є філософія.

Секуляризація – вилучення чого-небудь з церковного відання й передача у світське, цивільне.

Сенс буття – філософське поняття, що означає мету людського буття, процес реалізації потенціалу особи, її здібностей у вільно обраному напрямі, що дає людині почуття щастя.

Символ (від грецького *symbolon* – знак, ознака) – в самому загальному вигляді – поняття, що фіксує здатність матеріальних речей, подій, також життєвих образів виражати ідеальний зміст, відмінний від їх безпосереднього,

Соціальна структура суспільства - усталений взаємозв'язок та взаємодія людей, їх груп у суспільстві, конкретно-історичний вираз системи суспільних відносин як продукту соціальної діяльності людини, груп людей.

Субстанція – філософська категорія, яка означає дещо незмінне, що лежить в основі (речей, явищ тощо).

Суперечність – єдність і боротьба протилежностей.

Суспільна практика – суто людський тип діяльності, який характеризується універсальним підпорядкуванням природи до матеріальних і теоретичних потреб людини, а також своїм усвідомленим характером щодо мети, способу здійснення та споживання результатів такої діяльності.

Суспільство - система конкретно-історичних форм соціальної діяльності людей, їх груп.

Схоластика (від грецьк. *scholasticos* – шкільний) - середньовічна філософія IX-XV ст. Її представники прагнули раціонально обґрунтувати християнські догмати. Провідні проблеми: співвідношення віри і знання; проблема існування універсалій; сутності і існування та ін.

Теологія (від грецьк. *teos* - Бог, *logos* – вчення, разом - вчення про Бога)/– система обґрунтування філософськими засобами віровчення, комплекс доведення істинності догматів; розробка релігійної етики. Теологія базується на вірі в Бога, що створив світ і керує ним.

Трансцендентний (лат. *transcendere*- переступати) –термін, що означає те, що знаходиться за межами свідомості і пізнання.

Універсалії – в середньовічній філософії загальні поняття.

Фаталізм (лат.*fatalis* –роковий) –антидіалектична світоглядна концепція, згідно з якою всі процеси, події, що відбуваються в природі,

історії, житті людини, підкорені пануванню необхідності, яка наперед визначена незалежними від людини силами (долею, Богом, об'єктивними законами розвитку), що не залишає місця свободі, творчості.

Філософія історії – напрямок у філософії, який досліджує фундаментальні закономірності історичного процесу у його всесвітньому масштабі та їх соціальні, політичні, економічні, культурні похідні.

Час – філософська категорія, що означає тривалість існування матеріальних тіл. Одна з форм існування матерії.

22 Рекомендована література

Базова:

1. Головащенко І. О. Філософія: навч. посіб. / І. Головащенко. – Вінниця: ВНТУ, 2016. - 200 с.
2. Іванова, К. А. та ін. Філософія. Кредитно-модульний курс: підручник для студентів вищих навчальних закладів. / К.А. Іванова, О.В. Білокобильський, Т.В. Гардашук, А.П. Артеменко, Я.І. Артеменко, О.К. Садовніков, С.І. Шитов – Х.: НФаУ: Золоті сторінки, 2014. – 472 с.
3. Касьян В.І. Філософія: відповіді на питання екзаменаційних білетів: навч. посіб. – К.: Знання, 2015. – 354с.
4. Пазиніч С. М. Філософія : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Харків : Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова ; видавець Олександр Савчук, 2017. -380 с.
5. Філософія: Хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. Рекомендовано МОН / За ред. Л.В. Губерського. – К., 2012. – 621 с.
6. Шевченко В.І. Дружба з мудрістю або ключові проблеми української філософії (Теоретико-методологічний коментар до курсу філософії у ВНЗ). – К., 2007.

Допоміжна:

7. Encyclopedia of Philosophy. 2. Edition. (ed. in chief Donald M. Borchert) Detroit a.o. : Macmillan Reference, Thomson Gale, 2006. - Vol. 1-10.
8. Августин А. О граде Божиим // Блаженный Августин. Творения. Тт. 3-4. СПб. – К., 1998.
9. Александрова О.В. Філософія середніх віків та доби Відродження. – К., 2002.
10. Алексеев П. История философии. Учебник М.: Проспект, 2016.- 238 с.
11. Андрущенко В. П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: Досвід соціально-філософського аналізу. – К.: «Атлант ЮЕмСі», 2005. – 498 с.
12. Арендт Х. Джерела тоталітаризму. – К.: Дух і літера, 2002. – 539 с.
13. Аристотель. Метафизика. // Сочинения: в 4 т. – М., 1975. – Т.1.
14. Афонін Е. А., Бандурка О. М., Мартинов А. Ю. Велика розтока (глобальні проблеми сучасності: соціально-філософський аналіз). – К.: ПАРАПАН, 2002. – 352 с.
15. Багалій Д.І. Український мандрівний філософ Г.С. Сковорода – К., 1992.
16. Богомолова А.С. Античная философия. – М., 2006.
17. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального. Екатеринбург, 2000.

18. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма // Вебер М. Избранные произведения. – М., 1990.
19. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. – М., 1988
20. Гатальська С.М. Філософія культури: Підручник для студ. вищих навч. закл. – К.: Либідь, 2010. – 328 с.
21. Гегель Г.В.Ф. Феноменология духа. Раздел В. Самосознание. – СПб., 1992.
22. Глухова О.Г. Социально-философские проблемы личности: диалектико-материалистический подход // Філософія науки: традиції та інновації. 2010. №1(2). С. 193.
23. Губерський Л., Андрущенко В., Михальченко М. Культура. Ідеологія. Особистість. Методологічно-світоглядний аналіз. – К.: Знання України. – 2002. – 577 с.
24. Гуревич П. С. Реформа vs революция // Философия и культура. – 2013. – № 7. (67). – С. 883-888.
25. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов – М., 1986.
26. Духовне життя українського суспільства: теоретико-методологічні та онтологічні проблеми розвитку: кол. монографія: у 3 кн. / Микола Михальченко (ред.), Валерій Скотний (ред.). – К.; Дрогобич : [Інформ.-ред. від. ДДПУ ім. І. Франка], 2009.
27. Зиммель Г. Как возможно общество? // Зиммель Г. Избранное. Т. 2. Созерцание жизни. – М., 1996.
28. Історія філософії: Підручник / за ред. В.І. Ярошовця. – К., 2002.
29. Камю А. Бунтующий человек. – М., 1990.
30. Карнаух Б.П. Діалектика свободи: синтез вибору і необхідності // Філософський обрії. – 2010. – №23.
31. Карнаух Б.П. Діалектика свободи: синтез вибору і необхідності // Філософські обрії. – 2010. – №23.
32. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий / Дж. Коулман // Общественные науки и современность. – 2000. – № 3. – С. 39–42.
33. Мамардашвили М. Как я понимаю философию. – М., 1992.
34. Маркс К. Экономическо-философские рукописи 1844 года. // Маркс К. Социология. – М., 2000.
35. Мачулін В., Баранський П.. Фундаментальна наука і суспільний поступ // Вісник НАН України. – 2007. – № 2. – С. 45-52.
36. Милль Д. С. О свободе // О свободе. Антология западноевропейской классической либеральной мысли. – М.: Наука, 1995. С. 288-291, 295-297, 298-300.
37. Мир в 2050 году / под. ред. Д. Франклина и Дж. Эндрюса; пер. с англ. – М. : Из-во «Манн, Иванов и Фербер; Из-во «Эксмо», 2013. – 368 с.
38. Недбай В. Соціальна специфіка віртуальних мережених співтовариств // Науковий вісник одеського національного економічного університету. Науки: економіка, політологія, історія. – 2014. - № 10 (218). – 234 с. – с. 199-211.

39. Ницше Ф. К генеалогии морали // Ницше Ф. Сочинения в двух томах. Т. 2. – М., 1990.
40. Омельченко Ю.В. Масове суспільство у соціально-філософських концепціях кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. / Ю. В. Омельченко // Гілея: науковий вісник. – 2013. – № 72.
41. Омельченко Ю.В. Масове суспільство у соціально-філософських концепціях кінця ХІХ – першої половини ХХ ст. / Ю. В. Омельченко // Гілея: науковий вісник. – 2013. – № 72.
42. Пазенок В.С. Інформаційне суспільство, культура, особистість // Нова парадигма: Журнал наукових праць. – Випуск 50. – С. 21-36
43. Парсонс Т. Система современных обществ / Толкотт Парсонс; пер. с англ. Л. А. Седова и А. Д. Ковалёва; науч. ред. пер. М. С. Ковалёва. – М. : Аспект-Пресс, 1998. – 269, [1] с.
44. Патнем Р.Д. Гра в кеглі наодинці: занепад соціального капіталу Америки [Ел. ресурс] / Р.Патнем // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2001.– № 21.
45. Печчеи А. Человеческие качества. – М.: Прогресс, 1980.
46. Платон. Государство // Собрание сочинений в 4 т. – Т. 3. – М., 1994.
47. Погосян В.Г. Методологічні підходи до проблеми системних трансформацій (соціально-філософський аналіз) / В.Г. Погосян // Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наук. пр. – К., 2007. – Вип. 62. – С. 206-216.
48. Попович М. Криваве століття. – К.: АртЕк, 2005. – 888 с.
49. Пригожин И. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой. – М., 2000. – 310 с.
50. Радхакришнан С. Индийская философия: – в 2-х т. – М., 1993.
51. Сковорода Григорій. Повне збір. творів. – У 2-х т. – К., 1973.
52. Содомора П. Соціальна природа людини в Аристотеля, Августина і Томи // Соціогуманітарні проблеми людини. – 2010. – № 4. – с. 55-6
53. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. Общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согамонов: Пер. с англ. – М.: Политиздат, 1992. – 393 с.
54. Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрями: Хрестоматія / С.Л. Удовік (ред.), В.В. Лях (упоряд.), В.С. Пазенок (упоряд.). – К., 1996
55. Тоффлер Э. Третья волна. – М. – 2000.
56. Тоффлер А. Футурошок. – СПб.: Лань, 1997.
57. Франк З Л. Духовні основи суспільства. – М.: Республіка, 1992.
58. Франко І. Що таке поступ // Твори в 50-ти томах. Т. 45. – К.: «Наукова думка», 1984.
59. Фрейд З. Будущее одной иллюзии // Сумерки богов. – М., 1989.
60. Фуко М. Надзирать и наказывать. Рождение тюрьмы. – М., 1999.
61. Хайек Ф.А. Дорога к рабству // Вопросы философии. – 1990. – № 11-12.
62. Ходорівська Н. Суспільна свідомість українців: деякі особливості рефлексії / Н. Ходорівська // Українське суспільство 1992–2010: Соціологічний моніторинг / за ред. В. Ворони, М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2010. – С. 297–307.

63. Шакун Н.В. Особливості тлумачення суспільства в українській філософії // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія: збірник Черніг. нац. технол. ун-т, 2017 – № 1(9)– С.91-96.
64. Шакун Н.В. Українська філософія як методологія історії України. // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова: збірник наукових праць. – 2008. – № 18 (31). – С.303-310.
65. Ясперс К. Истоки истории и ее цель // Смысл и назначение истории. – М., 1994.

23 Інформаційні ресурси Інтернет

1. Безкоштовні електронні підручники онлайн «Гуманітарні науки» (<http://www.chitalca.html>).
2. Перелік основних довідників тематичних ресурсів з філософії у комп'ютерній мережі INTERNET (<http://www.philosophy.ru/linx/linx1.html>).
3. Додаткові філософські ресурси комп'ютерної мережі INTERNET (<http://www.epistemelinks.com/link/PhiLink.html>).
4. Національна бібліотека України імені Вернадського www.nbuv.gov.ua
5. Посилання на сайт Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України <http://www.filosof.com.ua/publik.htm>
6. Посилання на сайт філософського факультету КНУ імені Тараса Шевченка <http://philosophy.kiev.ua/>
7. Посилання «David Chalmers' Philosophy Resources» у переліку філософських тематичних ресурсів (<http://www.philosophy.ru/linx/linx1.html>).
8. Посилання на сайт Українського філософського фонду <http://www.philosophy.ua>
9. Електронна бібліотека «psylib» (психологія, філософія, релігія, культурологія, методологія та ін.) <http://www.psylib.kiev.ua>
10. Сайт видавництва «Свічадо» (Історія релігії, переклади Отців Церкви, християнська художня література, богословська та богослужбова література, філософія, психологія, етика та ін.) <http://www.svichado.com>
11. Інтернет-версія культурологічного часопису «Ї» <http://www.ji.lviv.ua/index.htm>
12. Сайт «Ізборник» – Історія України IX-XVIII ст.: першоджерела та інтерпретації (електронна бібліотека давньої української літератури та розвідок з політології) <http://litopys.org.ua>